

Svenska kyrkan - identitet & organisation

Hur kommer det sig att Svenska kyrkan styrs som den gör? Varför beslutar företrädare för politiska partier i frågor som rör kyrkan? Vilken är kyrkans egentliga identitet och på vilka sätt kan det märkas tydligare i Svenska kyrkans organisation?

Erik Eckerdal ger dig en återblick på kyrkans historia med start i evangeliernas tid, genom den historiska utvecklingen i Europa fram till dagens ekumeniska och världsomspännande kyrkogemenskap. Denna skrift tar upp enhet och splittring, bakgrund och framtid med en utgångspunkt i evangeliet som kyrkan vilar på och som är det budskap som gäller alla oavsett vilken politisk ideologi man ansluter sig till.

Erik Eckerdal visar på behovet av en enklare organisation och en tydligare kyrka som gestaltar ett trovärdigt ansvarstagande och en äkta identitet till grund för den demokratiska kyrka som alla Svenska kyrkans medlemmar är del av.

Frågan för POSK är hur vår kyrkas egen kyrkosyn kommer till uttryck i Svenska kyrkans organisation. Denna fråga berör det faktum att Svenska kyrkan både är episkopal och har en demokratisk organisation, och hur detta kan förstås som en helhet på teologisk grund. Problemet i nuvarande ordning är att det har uppstått en obalans mellan kyrkans episkopala och demokratiska struktur, så att dessa kommit att ställas i motsats till varandra som konkurrerande strukturer i Svenska kyrkan under de senaste 90 åren.

Erik Eckerdal betonar i denna skrift att kyrkans organisation ska uttrycka gemenskap, inte motsättning, och att kyrkans styrande organ kan konstrueras så att de representerar hela kyrkans och även församlingens gemenskap, alltså alla döpta med sina gåvor. På så sätt kan kyrkans demokratiska, synodala och episkopala karaktär fördjupas och arbetet både förenklas, effektiviseras och bli ekonomiskt mindre kostbart.

Svenska kyrkans valsystem behöver omformas så att de förtroendevalda är representanter för församlingar eller stift och inte representerar sekulära politiska partier utanför församlingarna. Kyrkans demokrati på dopets grund behöver bli konkret och synliggöras även i kyrkans organisation och beslutsfattande. Därför vill POSK införa indirekta val till kyrkans styrande organ på stifts- och riksnivå som ett steg i förverkligandet av "kyrkans synliga enhet". En sådan reform av Svenska kyrkans organisation, baserad på dop och kyrkosyn, skulle föra henne närmre hennes systerkyrkor och läka de sår mellan kristna kyrkor som nuvarande ordning skapat.

Den partipolitiska närvaron i Svenska kyrkan är ett sentida fenomen. Det är POSKs vilja att partiernas makt över kyrkan skall utgöra en parentes, och att kyrkan verkligen blir fri att styra sig själv. Erik Eckerdal beskriver hur detta blir möjligt när hela Svenska kyrkans organisation reformeras och förenklas i enlighet med sin bekännelse och sin självförståelse.

Denna skrift har kompletterats med studiefrågor som inspirerar till reflektion i församlingarnas samtal om Svenska kyrkans aktuella och framtida möjligheter.

Innehållsförteckning

Förord - *sidan 4*

Inledning - *sidan 5*

Vad är Svenska kyrkan? - *sidan 7*

Borgåöverenskommelsen - *sidan 9*

Svenska kyrkan i Kyrkoordningen - *sidan 9*

Kyrkan i Nya testamentet - *sidan 10*

Svenska kyrkans förståelse av kyrkan - *sidan 11*

Kyrkans gemenskap, enhet och organisation - *sidan 12*

Kyrkan – en av Anden strukturerad gemenskap - *sidan 14*

Svenska kyrkans organisation - *sidan 15*

Svenska kyrkan – episkopal och demokratisk - *sidan 16*

Den apostoliska trons innehåll kan inte fastslås genom majoritetsbeslut... - *sidan 20*

Svenska kyrkans organisation - *sidan 25*

Reformationen och makten - *sidan 25*

Kyrka, stat och socialdemokrati under 1900-talet - *sidan 26*

Organisatoriska förändringar - *sidan 29*

Det allmänna kyrkomötet - *sidan 30*

Biskopsmotionen 1929 - *sidan 31*

Kyrkostämman ersätts av kyrkofullmäktige - *sidan 31*

Vägen till partipolitiskt system - *sidan 31*

Den gudstjänstfirande och den beslutsfattande församlingen skiljs åt - *sidan 32*

Ny folkkyrkosyn - *sidan 33*

Kyrkomötesreformen 1948 - *sidan 34*

Kyrkan, staten och kommunerna - *sidan 34*

Kyrkomötesreformen 1982 - *sidan 34*

Kyrkoordningen 1999 - *sidan 37*

Sammanfattning och punkter för reform - *sidan 39*

Liten ordlista - *sidan 42*

Studiefrågor - *sidan 44*

Bibliografi - *sidan 46*

Förord

När delar av stiftsstyrelsen i Härnösands stift under hösten 2020 försökte avsätta sin i enlighet med kyrkans ordning valda och vigda biskop sattes strålkastarljuset på relationen mellan biskop och förtroendevalda, och på relationen mellan kyrkorätt och arbetsrätt. Enligt överklagandenämndens prejudicerande dom har stiftsstyrelsen inte mandatet att säga upp sin biskop och ordförande. Samtidigt berör konflikten i Härnösands stift en mängd bakomliggande frågor och förståelsen av teologi, kyrka, ämbete, demokrati, rätt och organisation som nuvarande kyrkoordning lämnar obesvarade eller reglerar på ett sätt som är både otillfredsställande och problematiskt ur ett teologiskt, kyrkorättsligt och organisatoriskt perspektiv. Frågor som t.ex. vad är en biskop? Vad är ett stift? Vad innebär det att vara förtroendevald? Vad är en lekman? Alla dessa frågor – och många fler – är i grunden teologiska frågor som det finns mycket reflektion kring i kyrkans historia såväl som i den nutida ekumeniska och mellankyrkliga diskussionen.

Under många år har jag som teolog studerat kyrkan ur ett historiskt såväl som ekumeniskt perspektiv vid universitet i flera länder. Mitt ekumeniska intresse har varit både praktiskt och teoretiskt och fört mig i kontakt med människor och kyrkor i många olika sammanhang, länder, kulturer och språk. Samtidigt, när jag lyssnar till den kyrkopolitiska diskussionen i Svenska kyrkan, slår det mig ofta att den verkar bedrivas mer eller mindre utan kontakt med den omfattande ekumeniska och internationella diskussion som rör frågor om identitet, kyrkligt beslutsfattande och organisation. I stället verkar det var andra frågor som tar överhanden, som om kyrkans tro och teologi inte har någon betydelse för kyrkans yttre ordning och organisation. Trots att kyrkoordningen är tydlig med att det är teologin som ska ligga till grund för kyrkorätten och kyrkans organisation (som regleras av rätten). Det är min övertygelse att konflikten i Härnösand – liksom många andra konflikter i Svenska kyrkan – aldrig hade uppstått, eller åtminstone hade kunnat hanterats på ett betydligt effektivare och för de inblandade mindre smärtsamt sätt, om Svenska kyrkans organisation hade varit teologiskt grundad och genomarbetad. Här återstår ett stort arbete för Svenska kyrkan att göra när det gäller grundläggande teologiska och kyrkorättsliga frågor. Och vi kan lära mycket från andra kyrkor, vår egen bekännelse och våra ekumeniska avtal. I denna småskrift avser jag att föra in något av vad Svenska kyrkan säger om sig själv, i bekännelse och ekumeniska överenskommelser, och vilken betydelse detta skulle kunna ha för Svenska kyrkans organisation och beslutsfattande. Detta är ingen liten fråga, för i slutändan påverkar den hur väl Svenska kyrkan fungerar i praktiken och vilken betydelse hon kan få i sitt uppdrag i världen.

I arbetet med denna småskrift har jag haft stor hjälp av ett antal personer som har läst och kommenterat olika versioner av texten. Styrelsen i POSKs riksförening har läst och kommenterat, i synnerhet Amanda Carlshamre, Manilla Bergström och Marie Rydén Davoust, liksom Mats Rimborg, Klas Hansson, Ingrid Eckerdal Wikström, Carl-Axel Aurelius, Anders Wikström, Jan Eckerdal, Hans Engdahl, Anders Brännström och Mårten Sundmark.

För att underlätta läsandet har vissa ord markerats med en *asterisk* *. Dessa markerade ord förklaras i en ordlista i slutet av denna småskrift. Texten är till sist försedd med en studieplan, utarbetad av Marie Rydén Davoust. Med hjälp av studieplanen kan den intresserade tillsammans med andra POSKare läsa och diskutera för en bättre förståelse av texten och bakgrunden till varför POSK driver de olika frågor som formuleras i POSKs valprogram. Det är min och riksstyrelsens förhoppning att denna småskrift kan bidra till en större gemensam förståelse för hela POSK-rörelsen med betydelse för vårt arbete för Jesus Kristus och kyrkan i alla hennes olika sammanhang.

Uppsala 18 februari 2021

Erik Eckerdal

Inledning

Att vara med i POSK – det är att vara *för* kyrkan. Det är utgångspunkten både för hur POSK växte fram historiskt och för POSKs förståelse av sig själv. Det kan uttryckas som att grunden för POSK är *ecklesiologisk**. *Ecclesia* är det grekiska ordet för kyrka eller församling, och ecklesiologi betyder då kunskap och förståelse av kyrkan. POSK skiljer sig på så sätt från många av de andra nomineringsgrupperna i Svenska kyrkan. De är grundade på sekulära samhällsideologier – som *socialism*, *liberalism*, *konserveratism* eller *nationalism* – som sedan tillämpas på Svenska kyrkan. Det finns historiska orsaker för varför det blivit så, som bland annat hör ihop med statskyrkosystemet. POSK menar att endast om grunden för kyrkan och hennes organisation är hennes egen identitet och självförståelse (*ecklesiologi*) kan Svenska kyrkan få en positiv betydelse i samhället. För POSK är det därför avgörande att det finns en överensstämmelse mellan Svenska kyrkans identitet, hennes organisation och vad hon gör. Kyrkans organisation och alla hennes beslut måste vara grundade i kyrkans egen självförståelse. Annars blir både organisation och beslut motsägelsefulla – och identiteten fördunklad.

Att grunden för POSK är *ecklesiologisk* medför att POSK – precis som kyrkan i stort – kan välkomna människor med olika ideologiska övertygelser och syn på samhälle och politik. Denna öppenhet innebär inte att POSK är ideologiskt okritisk eller naiv. I ett kristet perspektiv är de sekulära ideologierna begränsade och otillräckliga som grund för kyrkans organisation eller för kyrkopolitiskt engagemang. Dessa ideologier har vuxit fram som svar på och för att hantera inte minst socio-

ekonomiska frågeställningar i samhället, inte som ett uttryck för kristen tro. Det är därför djupt problematiskt när politiska partier – eller de nomineringsgrupper som är relaterade till ett politiskt parti – menar att deras ideologiska grund är ett bidrag till Svenska kyrkans kristna verklighetsförståelse och att ideologin används som tolkningsraster för kyrkans beslutsfrågor.¹ Det innebär nämligen ett underkännande av att den kristna tron är en tillräcklig grund för kyrkan att förhålla sig till sina interna frågor eller samhällsfrågor. Att Svenska kyrkans organisation är partipolitiskt organiserad innebär vidare att de politiska partiernas representanter får dubbla lojaliteter. Det är ofrånkomligt att det blir en sammanblandning mellan vad som är kyrkliga frågor och samhällsfrågor och att partierna driver frågor parallellt i riksdagen och i kyrkomötet, vilket inte gynnar kyrkans oberoende.² För kyrkans skull och för ett äkta folkligt engagemang i kyrkan måste detta förändras.

1 Se t.ex. Lennart Ahlbäck, *Socialdemokratisk kyrkosyn: en studie i Socialdemokraternas kyrkopolitiska riktlinjer 1979-1996* (Uppsala, 2003), s195.

2 Klas Hansson, *Kyrkomöte och partipolitik: politisk påverkan på Svenska kyrkans kyrkomöte 1930-2018* (Skellefteå: Artos, 2019), s268ff.

Ytterligare problem med Svenska kyrkans nuvarande partipolitiskt baserade organisation är dess starka fokus på olika grupper som ställs mot varandra. Detta gäller valets konstruktion, såväl som sammansättningen av kyrkans beslutsfattande organ och hur dessa arbetar. Allt bygger på att grupper ska profileras och ställas mot varandra. Något som leder till polarisering och konflikt, snarare än att vara ett uttryck för kyrkans gemensamma sökande efter Guds vilja. Dessa problem är en konsekvens av att Svenska kyrkans nuvarande organisation inte är baserad på hennes teologiska självförståelse (ecklesiologi), utan har skapats med riksdag och kommunal organisation som förebild. I kontrast förbjuder aposteln Paulus kyrkan att dela in sig i olika partier (t.ex. 1 Kor 1:10ff). Jesus själv konstaterar att ingen kan tjäna två Herrar (Matt 6:24), och han ber att hans lärjungar skall vara enade (Joh 17). Inte splittrade i olika grupper och partier.

Det är POSKs vilja att Svenska kyrkan reformerar och förenklar sin organisation så att den blir ett uttryck för Svenska kyrkans kyrkosyn och identitet.

Det är POSKs vilja att Svenska kyrkan reformerar och förenklar sin organisation så att den blir ett uttryck för Svenska kyrkans kyrkosyn och identitet.³ Endast så kan kyrkan vara fri (*libertas ecclesiae**) från yttre påverkan. Endast genom att vara fri i förhållande till en yttre politisk makt kan kyrkan uppfylla Guds syfte att vara en gemenskap som lever i tjänst i och för världen (*sacramentum mundi**). Annars blir det ofrånkomligen en sammanblandning av olika intressen och lojaliteter.

Även om POSK har en *ecklesiologisk* och inte en *ideologisk* grund, så vet POSK att det finns många som brinner för kyrkan i alla nomineringsgrupper. För POSK är det alltid positivt med kyrkligt engagerade personer, men det förändrar inte att de politiska partiernas inflytande över kyrkan representerar ett teologiskt, demokratiskt och principiellt sett felaktigt och otidsenligt system som organisatoriskt måste reformeras i grunden. POSKs kritik av Svenska kyrkans nuvarande organisation är alltså *systemkritik*, inte kritik av enskilda personers engagemang (*personkritik*).

För att tydliggöra varför POSK vill reformera Svenska kyrkan för att göra henne fri, ska vi i denna småskrift fördjupa oss i ett antal frågor:

- vad är Svenska kyrkan?
- varför har Svenska kyrkans kyrkosyn/ ecklesiologi betydelse för hennes organisation?
- varför ser Svenska kyrkans nuvarande organisation ut som den gör?
- varför är POSK kritisk till den nuvarande organisationen?
- varför vill POSK att Svenska kyrkans organisation ska reformeras och förenklas?

Svaren på dessa frågor utvecklar vad POSK säger i sitt valprogram och hur detta är förankrat i Svenska kyrkans teologiska självförståelse. De förklarar varför POSK är kritisk till Svenska kyrkans nuvarande organisation och menar att den måste reformeras och förenklas för att i verklig mening bli både *episkopal** och *demokratisk*.

3 Se POSKs stadgar §1, "POSK vill reformera och förenkla kyrkans organisation och valsystem så att de är ett uttryck för Svenska kyrkans teologiska självförståelse, så som den kommer till uttryck i Svenska kyrkans beännelsedokument och i andra av Svenska kyrkan bejakade dokument."

Vad är Svenska kyrkan?

Svenska kyrkan är Jesu Kristi kyrka i Sverige. Det är så Svenska kyrkan förstår sig själv. Att Svenska kyrkan är Kristi kyrka innebär inte att Svenska kyrkan förnekar att även andra kyrkor – i högre eller lägre grad – kan vara Kristi kyrka.⁴ Det innebär att hon är den kyrka som Jesus själv instiftade och som vi bekänner i trosbekännelsen som *en, helig, allmännelig (katolsk*) och apostolisk kyrka*. Apostlarna och deras efterföljare förde kyrkan och ett liv i gemenskap med den uppståndne Jesus vidare upp genom Europa. På 800-talet kom kyrkan genom slavar, handelsmän och missionärer, som t.ex. Ansgar, att etablera sig i den del av Europa vi idag känner som Sverige. Missionärerna kom från England i väster, från Tyskland i söder och i någon mån även från öster, vilket vi kan se i vissa gotländska kyrkor. Processen var långsam och skedde gradvis. Först 1164 blev Uppsala ärkebiskopsdöme och Stefan

av Alvastra vigdes till biskop i franska Sens i närvaro av påven Alexander III. Därmed blev Uppsala och Sverige en självständig kyrkoprovins i den västliga katolska kyrkan (vilket inte enkelt ska sammanblandas med dagens Romersk-katolska kyrka). Den nya provinsens officiella namn var *Provinsis Upsaliensis*. Senare under medeltiden kunde hon, som uttryck för begynnande nationell medvetenhet, även benämnas som *ecclesia svecana*,⁵ det vill säga den svenska kyrkan eller, med andra ord, Kristi kyrka i Sverige. Så som vi bekänner i trosbekännelsen.

Under högmedeltiden kom inte minst två rörelser att påverka den västliga katolska kyrkan, inklusive den svenska kyrkoprovinsen. Dels de alltmer högljudda kraven på reform av kyrkan, dels framväxten av autonoma nationalstater. Rösterna för reform av kyrkan var många och yttrade sig som kritik av missförhållanden i kyrkolivet och mot sammanblandningen av världslig och andlig makt. Spänningarna ökade, i synnerhet i Tysk-romerska riket, när kurfurstarna började inse att de kunde utnyttja de inomkyrkliga stridigheterna för att själva få mer makt.

Den tysk-romerske kejsaren Karl V försökte mäkla fred mellan de olika parterna. Efter en interimsfred 1548 fastställdes vid freden i Augsburg 1555 principen *cuius regio, eius religio* – den tro fursten antar, följer folket.⁶ Därmed var grunden för nationalkyrkosystemet lagd och den kyrkliga splittringen permanentades för århundranden framåt. Motsättningen mellan de olika kyrkliga fraktionerna förstärktes genom ömsesidig polemik, som framställde olikheterna större än vad de egentligen var.⁷ Efter konciliet i Trient 1545-1563 kunde den romerska fraktionen

4 Därför söker, som Kyrkoordningen uttrycker det, Svenska kyrkan "kyrkans synliga enhet". KO kap. 59, Inledning. Exempel på samfund som Svenska kyrkan inte erkänner som Kristi kyrka är Jehovas vittne, Mormonerna, Swedenborgs kyrkan och det antroposofiska Kristensamfundet.

5 Så t.ex. i Ericus Olai, *Chronica regni Gothorum*, Studia Latina Stockholmensia (Stockholm: Almqvist & Wiksell International, 1993).

6 Thomas Kaufmann, *Geschichte der Reformation*, 1. Aufl (Frankfurt am Main: Verl. der Weltreligionen, 2009), s685.

7 Se t.ex. den tyska ekumeniska genomgången av reformationstidens ömsesidiga fördömanden Karl Lehmann and Wolfhart Pannenberg, eds., *Lehrverurteilungen-Kirchentrennung? IV* (Minneapolis: Fortress Press, 1990).

hänvisa till sina konciliatedokument. I kontrast kunde de evangeliska fraktionerna i Tyskland efter 1577 hänvisa till Konkordieformeln. Splittring och polemik blev cementerad.⁸ Motsättning och avståndstagande från de andra parterna blev inte sällan den avgörande identitetsfaktorn.

Syftet med reformationen var reform, inte att etablera en ny kyrka. *Augsburgska bekännelsen* (1530), som är det främsta lutherska bekännelsedokumentet, betonar inte mindre än tre gånger att den framlägger inget annat än den sanna allmänneliga/katolska tron. Ärkebiskop Laurentius Petri konstaterar likaså i sin Kyrkoordning från 1571 att den reformerade svenska kyrkoprovinsen är ingen ny kyrka, utan samma kyrka befriad från vissa missbruk. I förhållande till den tyska reformationen var hans kyrkoordning återhållsam och betonade att alla goda traditioner som inte motsäger Skriften skall bevaras i kyrkolivet.⁹ Vid Uppsala möte 1593, som var ett svenskt provincialkoncilium*, antog den svenska kyrkoprovinsen den evangeliska tron och en medel-position (*via-media**) mellan Rom och Geneve (dvs den reformerta läran). Viktiga

bekännelsedokument som antogs vid Uppsala möte 1593 var den Augsburgska bekännelsen och Laurentius Petris Kyrkoordning 1571. Den svenska kyrkoprovinsen – som vid den här tiden innefattade inte bara Sverige utan också Finland, Estland och delar av Lettland – etablerades därmed som en självständig nationalkyrka i vilken kungen fick stort inflytande.

Det skulle dröja innan det blev tydligt att den kyrkliga splittringen hade lett till att oberoende kyrkor hade bildats. Ännu under 30-åriga kriget refererades det till de olika parterna som olika fraktioner inom den västliga katolska kyrkan. Efter Westfaliska freden 1648 etablerades den konfessionella och nationella splittring som Europa har sett därefter och som har spritts till andra delar av världen. Den västliga kyrkan hade därmed delats i ett antal olika kyrkor: den evangelisk(-lutherska), den anglikanska, den romersk-katolska och den reformerta. Alla gjorde de anspråk på att vara den katolska kyrkan, dvs Kristi kyrka. Först i modern tid växte den ekumeniska rörelsen fram med målet att övervinna kyrkans splittring. Under 1900-talet har kyrkorna närmast sig varandra i en omfattning som hundra år tidigare ansågs omöjlig. Svenska kyrkans Kyrkomöte har antagit flera ekumeniska dokument som uttryck för sin tro och kyrkosyn. Av de avtal som Svenska kyrkans Kyrkomötet har antagit är den så kallade Borgåöverenskommelsen mest långtgående och bindande.¹⁰ Därför kommer jag nedan framför allt hänvisa till just Borgåöverenskommelsen, även om det också finns andra ekumeniska överenskommelser, eftersom dessa inte är förpliktigande avtal i lika hög grad som Borgå.

8 Gillian R. Evans, *Problems of Authority in the Reformation Debates* (Cambridge: Cambridge University Press, 1992), s290f.

9 Ärkebiskop Laurentius Petri, 'Kyrkoordning 1571', i *Den svenska kyrkoordningen 1571 – jämte studier kring tillkomst, innehåll och användning*, red. Sven Kjällerström (Lund: Håkan Ohlssons, 1971), s162.

10 Formellt sett antog Kyrkomötet Borgådeklarationen (§58 i överenskommelsen), men då Deklarationen bygger på och hänvisar till Överenskommelsen hänvisar jag för enkelhets skull till Borgåöverenskommelsen.

Borgåöverenskommelsen

*Borgåöverenskommelsen** antogs av Svenska kyrkans Kyrkomöte 1994 och skrevs under 1996.¹¹ De femton kyrkor som skrivit under deklarationen uttrycker här en gemensam förståelse av kyrkans tro och kyrkosyn och att de härigenom återställt kyrkans synliga och kroppsliga enhet mellan de femton kyrkorna.¹² I deklarationen förpliktigar sig dessa femton kyrkor att ta konsekvensen av denna samsyn och gemensamt utvecklas så att kyrkornas enhet blir synlig i gemensamt liv och organisationsstrukturer.¹³ Borgåöverenskommelsen blir därför intressant för oss att undersöka, eftersom den beskriver Svenska kyrkans officiellt antagna syn på kyrkan. I denna heter det:

*"Alla våra kyrkors tro, bekännelse och andliga liv har sin grund i den apostoliska kyrkans tradition. Vi står i förbindelse med fornkyrkan och den medeltida kyrkan såväl direkt som genom reformationstidens insikter. Var och en av oss uppfattar sin egen kyrka som en del av Jesu Kristi ena, heliga, allmänneliga (katolska) kyrka och som fullt delaktig i hela Guds folks ena apostoliska sändning."*¹⁴

Vad Borgåöverenskommelsen beskriver här är att Svenska kyrkan står i historisk kontinuitet med den kyrka som beskrivs i Nya testamentet, såväl som genom reformationens insikter och önskan att reformera kyrkan. Ordet *reform* kommer av latinets *re-formatio* som betyder återforma eller återskapa, och det är i den meningen vi bör förstå att Svenska kyrkan står i förbindelse med fornkyrkan "genom reformationstidens insikter",

såväl som i historisk kontinuitet och succession. Den humanistiska reformationsrörelsen på 1500-talet ville, med fornkyrkan som förebild, återforma den medeltida kyrkan och befria den från diverse missbruk som gjorde det oklart vad kyrkan och kristen tro är. Reformatorerna grundade sin kyrkokritik och reform på evangeliet och kyrkofädernas* vittnesbörd. Därför blev evangeliets och kyrkofädernas vittnesbörd grunden för kyrkokritik och reform.

På motsvarande sätt har det i den ekumeniska rörelsen visat sig vara en framgångsrik metod att gå tillbaka till evangeliet och kyrkofäderna för att hitta ett fördjupat och gemensamt uttryck för kyrkans tro och kyrkosyn.¹⁵ Detta är i enlighet med en evangelisk kyrkas förståelse och beskrivs i Svenska kyrkans Kyrkoordning.

Svenska kyrkan i Kyrkoordningen

Kyrkoordningen beskriver, liksom Borgåöverenskommelsen, att Svenska kyrkan "leder sin historia tillbaka till de äldsta kristna församlingarna och deras bekännelse till Kristus." Kyrkoordningen konstaterar att "Svenska kyrkans trosarv är den apostoliska tron" och att:

*"Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära, som gestaltas i gudstjänst och liv, är grundad i Guds heliga ord, såsom det är givet i Gamla och Nya testamentets profetiska och apostoliska skrifter, är sammanfattad i den apostoliska, den nicenska och den athanasianska trosbekännelsen samt i den oförändrade augsburgska bekännelsen av år 1530, är bejakad och erkänd i Uppsala mötes beslut år 1593, är förklarad och kommenterad i Konkordieboken samt i andra av Svenska kyrkan bejakade dokument."*¹⁶

11 Andra långtgående avtal är Svenska kyrkans överenskommelser med de Gammalkatolska kyrkorna av Utrechunionen, den Oberoende filippinska kyrkan och Lutherska världsförbundet. Ytterligare avtal har Svenska kyrkan med Evangelische Kirche in Deutschland (EKD) och Eumeniakyrkan, som dock inte visar samma höga grad av samsyn som de första avtalen.

12 Läs mer på www.porvoocommunion.org; eller Erik Eckerdal, *Apostolic Succession in the Porvoo Common Statement – Unity through a Deeper Sense of Apostolicity*. Uppsala: Uppsala universitet, 2017.

13 Borgåöverenskommelsen §58b.

14 Borgåöverenskommelsen §7.

15 Se t.ex. Kyrkornas världsråd, *The Report of the Third Forum on Bilateral Conversations* (1980), Faith & Order Paper 107 (Geneva: WCC, 1980), s46, om hur kyrkorna gemensamt söker ett nytt gemensamt språk för tron, eller Erik Eckerdal, "Att övervinna Babylon – Språk och ekumenik", i *Det kyrkliga språket i teori och praxis*, *Studia Theologica Practica Umensia* 1 2017, s67ff.

16 KO, kap 1 §1, samt KO, "Inledning till KO".

Syftet med Svenska kyrkans bekännelse är att peka tillbaka på evangeliet, på den tidiga kyrkan och kyrkofäderna för att – som den Augsburgska bekännelsen uttrycker det – ”vår glädje skall vara ogrumlad”.¹⁷ Samma syfte har ”de andra av Svenska kyrkan bejakade dokument”, vilket främst syftar på de ekumeniska överenskommelser som Svenska kyrkans Kyrkomöte har antagit och förpliktigt sig till. Dessa ekumeniska dokument har också syftet att fördjupa Svenska kyrkans självförståelse med hjälp av en större kunskap om bibeln, kyrkofäderna, historien och den egna bekännelsen. När alla kyrkor gör detta, kan de finna en gemensam enhet bortom sina tidigare motsättningar.

» Precis som reformatörerna på 1500-talet vill POSK reformera och förenkla kyrkans organisation så att den bättre gestaltar kyrkans tro och kyrkosyn.

Frågan är då vad Nya testamentet har att säga om kyrkan och hur det kan hjälpa oss att förstå Svenska kyrkan bättre. För POSK är det ett avgörande och principiellt styrande perspektiv. Precis som reformatörerna på 1500-talet vill POSK reformera och förenkla kyrkans organisation så att den bättre gestaltar kyrkans tro och kyrkosyn, och i högre grad kan fungera effektivt, resurssnålt och skänka liv och mening i samhället.

Kyrkan i Nya testamentet

Den kyrka som Jesus instiftade fanns innan Nya testamentet skrevs. De skrifter vi idag kallar Nya testamentet, växte fram inom kyrkans gemenskap och vittnar om Jesu liv, hans betydelse och om den framväxande kyrkan

under första århundrandet. Nya testamentet är vår främsta källa till Jesu jordiska liv, hans undervisning, gärningar och till den tidiga kyrkan, medan Gamla testamentet är bakgrund och förutsättning för Nya testamentet. Som det ibland brukar beskrivas pedagogiskt – Gamla testamentet är den spik på vilket Nya testamentet hänger. Utan Gamla testamentet, ramlar Nya testamentet ner eller ihop.

En annan viktig textsamling om den tidiga kyrkan är *De apostoliska fäderna* som författades under andra generationen efter Jesus.¹⁸ Några av dessa texter är äldre än de yngsta texterna i Nya testamentet. Till skillnad från Nya testamentets böcker, skrevs dessa inte av någon som undervisats direkt av Jesus eller av någon av hans apostlar. Det var kopplingen till Jesus eller någon av hans apostlar som avgjorde om texterna kunde finnas med i den boksamling vi idag kallar Nya testamentet.

Det brukar ibland sägas att kyrkans föddes på Pingstdagen, när den helige Ande utgöts över Jesu mor Maria och apostlarna i den övre salen (Apg 1:12ff). Detta stämmer inte riktigt, då kyrkan existerade redan innan Pingst. Samtidigt är det svårt att hitta något enskilda tillfälle då Jesus instiftade kyrkan på motsvarande sätt som nattvarden och prästämbetet (t.ex. Luk 22:7ff, Matt 16:19, Matt 28:20). Snarare är det hela Jesu liv, undervisning, gärningar, hur han samlade de 12 apostlarna och andra kring sig, hans löften och sändning som är grunden för kyrkan (Matt 28:16ff). I det perspektivet är Pingstundret snarare kyrkans dopdag, då hon tog emot den helige Ande och rustades för att vittna inför hela världen. Därefter förvandlades apostlarna och de lyftes från rädsla till att frimodigt förkunna Jesu uppståndelse och Jesus som Messias/Kristus (Apg. 2:14ff), både i och bortom den då kända världen.

¹⁷ Uttrycket återanvänds av Årkebiskop Nathan Söderblom i *Herdabref till prästerskapet och församlingarna i Uppsala ärkestift*, Uppsala 1914.

¹⁸ Olof Andrén och Per Beskow, övers., *De Apostoliska Fäderna* (Skellefteå: Artos, 2006).

Redan från början användes olika benämningar på de kristna. I Apg. 11:26 konstateras att det var i Antiokia som lärjungarna för första gången kallades för Kristna. Andra beteckningar som vi använder än i dag var *ecclesia* och *kyrka*. Det grekiska ordet *ecclesia*, som kan översättas både med svenskans *församling* och *kyrka*, består av två grekiska ord *ek-kalleo* vilka kan översättas som *kallad ur*. Kyrkan är alltså en gemenskap (*koinonia/communio*) som Gud har kallat ut ur världen och för ett uppdrag i världen. Ett annat grekiskt uttryck är *kyriakos*, som ligger till grund för vårt *kyrka* och ordagrant betyder *det som tillhör Herren*. Kyrkan är alltså de som tillhör Herren och är kallade ut som en gemenskap för tjänst i världen. Denna gemenskap beskrivs i Nya testamentet konkret som *Guds folk*, *Kristi kropp* och *Andens tempel*.

Till skillnad från det nationella folk vi föds in i, blir vi en del av *Guds folk* (1 Pet 2:9f) genom vårt dop och att vi bekänner Jesus som Herre (Rom 10:9) i våra liv. Kyrkan som Guds folk är en utvidgning av det gudsfolk vi läser om i Gamla testamentet, i vilket människor inympas genom dopet och trons liv. Detta gudsfolk beskrivs vidare av aposteln Paulus vara *Kristi kropp*, där vi kristna är kroppen och Kristus är huvudet. Så intimt sammanfogade är vi med Kristus och varandra att vi genom vårt dop, vår tro, nattvardens mysterium och våra kärleksgärningar är en kropp (t.ex. Rom 12:4, Ef 1:23, 4:7ff, Kol 1:18, 2:9f) sammanfogade av helig Ande. Detta antyder samtidigt att kyrkan, som Guds folk och Kristi kropp, är *Andens tempel*. Likt kroppen har många lemmar rustar Anden kyrkan och skänker olika gåvor och kallar oss kristna till olika tjänster/uppdrag i kyrkan, för varandra och i världen (1 Kor 12).¹⁹

Några av de uppdrag som omnämns i Nya testamentet, är, vid sidan av apostlaämbetet,

uppdragen som biskop, präst och diakon. Dessa beskrivs alltså redan i Nya testamentets skrifter och kom att få sin treledade utformning som biskop, präst och diakon under 100-talet. I Bibeln 2000 valde Bibelkommissionen att översätta grekiskans *episcopos*, *presbyteros* och *diakonos* med *församlingsföreståndare*, *äldste* och *medhjälpare*, men dessa ord är alltså vårt *biskop*, *präst* och *diakon*.

Svenska kyrkans förståelse av kyrkan

Den förståelse av kyrkan som vi möter i Nya testamentet sammanfattas av Svenska kyrkan, tillsammans med de övriga medlemskyrkorna i Borgågemenskapen:

*"För att förena oss med sig själv sände Fadern sin Son Jesus Kristus. Genom hans liv, död och uppståndelse uppenbaras Guds kärlek och vi blir räddade från syndens och dödens makter. I tron förs vi från död till nytt liv och frigörs till liv i Anden. Detta är kärnan i kyrkans förkunnelse av evangelium och genom denna förkunnelse samlar Gud sitt folk i varje tid."*²⁰

Borgåöverenskommelsen beskriver vidare (§§13–19) att Kristus kallar oss till ett liv i gemenskap med Gud och med varandra. Dopet är den handling som genom den Helige Ande förenar oss med Kristi död och uppståndelse. I nattvarden stärks och upprätthålls den gemenskapen genom delaktighet i Kristi kropp

¹⁹ Se t.ex. 1 Kor 12, vilket mynnar ut i kärlekens lov i kap. 13.

²⁰ Borgåöverenskommelsen §13.

och blod. Kyrkan och det förkunnade evangeliet hör därför ihop. Tron på Kristus växer fram ur evangeliets synliga och hörbara förkunnelse i ord och sakrament och därför kännetecknas kyrkans gemenskap av ordets förkunnelse och sakramentens förvaltning, betjänade av det ordinerade ämbetet. Genom dessa gåvor skapar och vidmakthåller Gud kyrkan och föder dagligen tro, kärlek och nytt liv.

Kyrkan som gemenskap är till för Guds ära, för att i lyhördhet mot Kristi uppdrag tjäna mänsklighetens och hela skapelsens försoning. Därför är kyrkan sänd till världen som ett tecken på, redskap för och en försmak av Guds rike. Kyrkan förkroppsligar frälsningens mysterium, hemligheten om en ny mänsklighet försonad med Gud, där människorna är försonade med varandra genom Jesus Kristus. Genom sin diakonala och förkunnande tjänst pekar kyrkan på Guds rikes verklighet och i den helige Andens kraft är hon delaktig i Guds frälsargärning.

Den helige Ande skänker församlingen olika kompletterande gåvor. Dessa är till för hela församlingens gemensamma bästa och

kommer till uttryck i tjänande handlingar inom gemenskapen och för världen. Alla medlemmar är kallade att, med gemenskapens hjälp, upptäcka de nådegåvor de mottagit och bruka dem till att uppbygga kyrkan och tjäna den värld, till vilken kyrkan är sänd.²¹ Syftet med denna småskrift är att beskriva Svenska kyrkans identitet och organisation. Hur ligger då förståelsen av kyrkan som gemenskap (hennes identitet) till grund för kyrkans organisation och för alla döptas och troendes delaktighet?

Kyrkans gemenskap, enhet och organisation

Eftersom kyrkan till sitt väsen är gemenskap har det alltid varit centralt för kyrkan att värna den synliga enheten i tro, organisation och liv,²² för en gemenskap utan enhet är inte längre en gemenskap. Betoningen av kyrkans enhet har funnits med sedan äldsta tid. Jesus ber själv för kyrkans enhet i Johannes 17, när han ber *"Helga dem genom sanningen; ditt ord är sanning. Liksom du har sänt mig till världen, har jag sänt dem till världen. --- Jag ber att de alla skall bli ett och att liksom du, fader, är i mig och jag i dig, också de skall vara i oss. Då skall världen tro på att du har sänt mig."* Förknippat med kyrkans enhet är även enligt Jesus att kyrkan är helig (*helga dem genom sanningen...*). Vi känner igen de två orden *enhet* och *helighet* från trosbekännelsens ord om kyrkan som *en enda* och *helig*, vilka sedan kvalificeras med orden *allmännelig* och *apostolisk*. Så bekänner vi i kyrkans *credo* (trosbekännelse) att kyrkan och kyrkans tro är *en enda, helig, allmännelig och apostolisk*.

Det är ingen tillfällighet att *en enda* och *helig* står först och i den ordningen. Kyrkan är som en sakramental gemenskap förenad med Gud och Gud är *helig* vilket kommer till uttryck

²¹ Borgåöverenskommelsen §§13-19.

²² Se "Inledning" till KO, avd. 14 som fastställer att "Svenska kyrkan är en del av den världsvida kyrkan och har en kallelse till kyrkans synliga enhet".

genom den fulla *enheten* och *gemenskapen* mellan Gud den Treeniges personer – Fader, Son och helig Ande. I den gemenskap som Gud erbjuder mänskligheten i Jesus Kristus räcks enhet och helighet till hans kyrka – och i förlängningen till hela mänskligheten.²³ Denna förståelse av och syfte med kyrkan som gemenskap given av Gud, har också en avgörande betydelse för hur kyrkans organisation ser ut.

För kyrkan har det sedan äldsta tid varit en utmaning att i Jesu efterföljd leva i *enhet* och *helighet* och därigenom uttrycka kyrkans *katolicitet* och *apostolicitet*. Det vill säga, den tro och det liv kyrkan tog emot från Jesus via apostlarna. Denna enhetssträvan tog sig uttryck i den tidiga kyrkan i form av apostlarnas förmaningar till församlingarna att leva troget deras undervisning,²⁴ genom apostlarnas besök och brev, i förståelsen av kyrkan som Kristi kropp, Guds folk och Andens tempel,²⁵ i insamlingar till moderförsamlingen i Jerusalem och genom att hantera konflikter kollegialt och synodalt* (kyrkomöte) (Apg 15), som vi idag skulle kalla det.

Kyrkans enhet utmanades i takt med att hon växte och apostlarna ersattes med nya ledare. Den kristna kyrkan kom därför att utveckla olika instrument för att tjäna och bevara kyrkans enhet och helighet för att världen ska tro.²⁶ Dessa instrument var en tydligare formulerad förståelse av kyrkans tro och en mer enhetligt utformad struktur eller organisation. Trons innehåll kom i den tidiga kyrkan att beskrivas i den så

kallade *Trons regel*, i *Nya testamentets skrifter*, i *Trosbekännelserna* och i de beslut som fattades i kyrkans koncilier eller kyrkomöten. Kyrkans struktur och organisation utformades under det andra århundrandet med ett *treledat ämbete av biskop, präst och diakon*, genom *stiftsindelning* och genom att kyrkans biskopar samlades till överläggning och beslutsfattande i gemensamma *koncilier*.²⁷ Kyrkan förstods som lokal och universell (*allmännelig/katolsk*) och hölls samman genom gemensam tro, nattvardens firande och biskoparnas kollegialitet.

Biskoparnas kollegialitet innebär att de som apostlarnas efterträdare (apostolisk succession)²⁸ har utvalts och vigts att, enskilt i sitt stift och gemensamt med alla kyrkans biskopar, bevara och beskydda kyrkans lära och liv och leda och styra kyrkan så att hennes enhet fördjupas och världen kan tro. Kyrkans synliga enhet gjordes konkret genom brev, synoder, koncilier, gemensamt beslutsfattande och att det alltid var tre biskopar som vigde en ny biskop och därigenom erkände den nye biskopen och dennes lokala kyrka som *katolsk* och *apostolisk*.²⁹ Både *lära* och *organisation* förstods som *apostoliska* och hade till uppgift att bevara kyrkan som *katolsk/allmännelig* för att bevara kyrkans *enhet* och *helighet*, det vill säga som *en, helig, allmännelig och apostolisk kyrka*.³⁰ Dessa instrument för kyrkans enhet och frihet från yttre påverkan av främmande lära och statsmakt, kom att ta form under andra århundradet, allteftersom kyrkan genomgick en för varje rörelse sociologiskt sett

23 Jfr. Inledningsorden till dopet i Handbok 1986, samt Edmund Schlink, *Der kommende Christus und die kirchlichen Traditionen - Beiträge zum Gespräch zwischen den getrennten Kirchen* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1961), s95.

24 1 Kor 1:10ff, 3:1ff och i motsats till falska profeter och apostlar.

25 Rom 12:4, 1 Kor 12, Ef 1:14, Tit 2:14, 1 Pet 2:9f, 1 Kor 3:16.

26 Joh 17:23.

27 John N.D. Kelly, 'Catholic and Apostolic' in the Early Centuries', *One in Christ* 6, no. 3 (1970): s281ff; Hans Küng, *The Church* (New York: Bloomsbury, 1976), s354ff.

28 Se t.ex. Augsburgska bekännelsen art. 28; Borgåöverenskommelsen kap. IV, §§ 34ff; *Dop, nattvard, ämbete (BEM)*, Ä §§9-11, 34.

29 Beslut om att det alltid skall vara åtminstone tre biskopar som viger en ny biskop fattades vid konciliet i Nicea 325, kanon 4. Se Paul F. Bradshaw, *Rites of Ordination: Their History and Theology* (London: SPCK, 2014), s52.

30 Eckerdal, *Apostolic Succession in the Porvoo Common Statement*, s425ff.

nödvändig institutionalisering,³¹ en utveckling vilken förstods ske under ledning av den helige Ande.³²

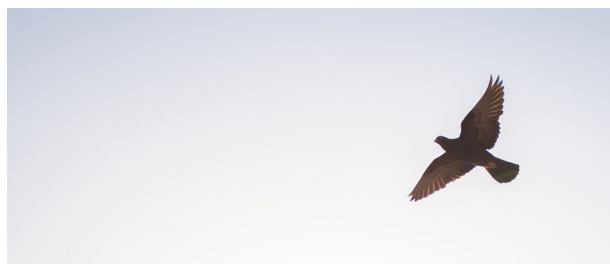
Syftet är därigenom att säkerställa att kyrkans tro, liv och gemenskap är vad Jesus uppenbarade och överlämnade till apostlarna.

Kyrkans läromässiga och strukturella utveckling var nödvändig för att bevara den tro och det liv hon tagit emot av apostlarna. Detta skedde genom att både *lära* och *organisation* betonades vara apostoliska och att kyrkans läroämbete ansvarar för att kyrkans lära och liv är apostolisk och allmännelig (katolsk), dvs i enlighet med den tro som apostlarna lämnade vidare. Syftet är därigenom att säkerställa att kyrkans tro, liv och gemenskap är vad Jesus uppenbarade och överlämnade till apostlarna. Då både kyrkans tro och organisation sedan äldsta tid har förståtts som apostoliska, i enlighet med Jesu vilja och som en gåva av den heliga Ande, kan kyrkan beskrivas som en av Anden ordnad eller strukturerad gemenskap. Men vad menas med uttrycket: *en av Anden strukturerad gemenskap*?

Kyrkan – en av Anden strukturerad gemenskap

I trosbekännelsen bekänner kyrkan att helig Ande är förutsättningen för kyrkan, dvs utan helig Ande finns inte kyrkan (eller för den delen Skapelsen). Det är därför vi bekänner kyrkan som en del av trosbekännelsen och som en gåva av helig Ande. Det är genom helig Ande vi får gemenskap med Jesus Kristus i förkunnelse, bön,

sakrament och som skänker oss Andens frukter (Gal 5:22f). Frukter som i sin tur fördjupar kyrkans gemenskap och skänker liv. Denna struktur – att människor kommer till tro, tar emot dopet, lever och förändras av nattvardens firande i kyrkans gemenskap – är en gåva av den helige Ande som kallar människor till olika uppdrag i kyrkan och för hennes uppbyggnad (se t.ex. 1 Kor 12, Tim, Tit). Kyrkans apostoliska ämbete – biskop, präst och diakon – är några sådana uppdrag som hör till kyrkans formella institutionella struktur och organisation. Att vara förtroendevald, att vara kyrkvård, att göra diakonala insatser, är andra sådana uppdrag. Dessa av Anden givna gåvor – tron, bibeln, sakramenten, bönen, kyrkans ämbete och andra av Anden givna uppdrag – ger kyrkan en struktur, utan vilket kyrkan inte skulle vara kyrka.³³

Förståelsen av kyrkan, som en av Anden ordnad gemenskap, möter vi i Nya testamentet, i Svenska kyrkans bekännelseskriterier, i de ekumeniska dokument hon har undertecknat,³⁴ i hennes vigningsordningar³⁵ och delvis i hennes praxis och organisation. Det är alltid minst tre biskopar som viger en ny biskop i Svenska kyrkan och regelmässigt deltar biskopar från hela Borgågemenskapen i handpåläggningen när en ny biskop vigs. På så sätt erkänns den nya biskopen och lokalkyrkan som autentiskt

31 Joseph F. McCann, *Church and Organization: A Sociological and Theological Enquiry* (Scranton: University of Scranton Press, 1993).

32 Se Augsburgska bekännelsen art. 5, 14; Borgåöverenskommelsen §32j, §536ff, se även Francis A. Sullivan, *From Apostles to Bishops: The Development of the Episcopacy in the Early Church* (New York: Newman Press, 2001), s100.

33 LRCDS (Lutheran Roman Catholic Dialogue in Sweden), *Kyrkan som sakrament – En rapport om kyrkosyn* (Uppsala: CoS, 1999), s42.

34 1996 skrev Svenska kyrkan under Borgådeklarationen som bygger på kapitel II-IV i Borgåöverenskommelsen, BÖ §58.

35 Jfr Svenska kyrkans vigningsordning: "På apostoliskt vis, genom bön och handpåläggning i Guds namn, har NN/dessa män och kvinnor vigts till biskop/präst/diakon. Tag emot honom/henne/ dem som Kristi sändebud."

allmännelig (katolsk) och apostolisk och biskoparna manifesterar kollegialiteten och sitt läro- och herdeuppdrag i kyrkans gemenskap.³⁶ Regelbundet ger Svenska kyrkans biskopar ut rådgivande biskopsbrev, de samlar präster och diakoner till kollegiala överläggningar och kommunicerar med församlingarna i stiftet och med andra stift. De deltar själva i biskopsvigningar i andra kyrkor inom Borgågemenskapen och även andra kyrkor, de rådgör och de fattar beslut som bärare av enhetens ämbete. Däremot finns stora och allvarliga brister i hur denna ordning kommer till uttryck i Kyrkoordningen 1999 och hur beslut fattas i Svenska kyrkan. Något som påpekats av många, både före och efter att gällande Kyrkoordning antogs 1999.³⁷ Som vi kommer att se i nästa kapitel är Svenska kyrkans nuvarande organisation grundad på Regeringsformen 1974 och kommunallagen, medan det knappt har förekommit någon teologisk eller ecklesiologisk diskussion kring kyrkans organisation.³⁸ Trots att kyrkoordningen säger att det är teologin och kyrkosynen som ska ligga till grund för kyrkorätten och därmed för organisationen (det är kyrkoordningen som reglerar organisationen).³⁹ Teologen Marie Rosenius har i sin doktorsavhandling om Svenska kyrkans förändrade relationer med staten, formulerat detta som att ”kyrkans yttre ordning förvisso anses vara viktig men samtidigt betraktas som

avskild från kyrkans tro och liv”.⁴⁰ Detta vill POSK ändra på.

Frågan för POSK är hur Svenska kyrkans kyrkosyn kommer till uttryck i kyrkans organisation. POSK vill i sitt valprogram att Svenska kyrkan ska utreda den teologiska grunden för stiftsorganisationen och för rikskyrkans organisation. Detta berör den viktiga frågan hur Svenska kyrkan är episkopal och har en demokratisk organisation, samt hur detta kan förstås som en teologiskt grundad helhet.

Svenska kyrkans organisation

I den statliga lag om Svenska kyrkan som antogs 1999 i samband med ändrade relationer mellan kyrkan och staten, står angivet att Svenska kyrkan är en episkopal kyrka med en demokratisk organisation. Den statliga lagen innebär att statskyrkosystemet inte helt har upphört, även om relationerna ser annorlunda ut än före 2000. Principiellt sett är det naturligtvis problematiskt att den sekulära staten Sverige genom sin lagstiftning sätter ramar för Svenska kyrkan mer än 20 år senare. Oavsett den frågan, är *Lagen om Svenska kyrkan* formulerad på ett sätt som ger kyrkan frihet att själv utforma sin organisation, så länge kyrkan förblir episkopal, har en demokratisk organisation, är öppen och bedriver rikstäckande verksamhet. Lagen om Svenska kyrkan kräver alltså inte att det är sekulära partier som ska styra över Svenska kyrkan eller att demokratin ska organiseras som idag. POSK vill förändra organisationen så att den, för det första, uttrycker kyrkans identitet och självförståelse, för det andra organiseras på ett enklare, billigare och mer funktionellt sätt.

)) POSK vill i sitt valprogram att Svenska kyrkan ska utreda den teologiska grunden för stiftsorganisationen och för rikskyrkans organisation.

36 Se Borgåöverenskommelsen §§47, 48 och 58.

37 För redogörelse för en del av denna kritik se t.ex. Erik Eckerdal, 'Samspelet mellan ekumenik och kyrkorätt', i *Med god ordning och efter Guds vilja – en antologi om kyrkorätt*, red. Leif Nordenstorm (Skellefteå: Artos, 2019), s287ff.

38 Hansson, *Kyrkomöte och partipolitik*, s272.

39 Eckerdal, 'Samspelet mellan ekumenik och kyrkorätt', s261ff.

40 Marie Rosenius, *Svenska kyrkan samma kyrka?: ecklesiologi före och efter relationsförändringen mellan kyrka och stat* (Skellefteå: Artos, 2015), s215.

Om vi relaterar beskrivningen av Svenska kyrkan som episkopal och med en demokratisk organisation till hennes grundläggande dokument, uppkommer tre viktiga frågor:

- 1** Vad innebär det enligt dessa dokument att kyrkan är episkopal?
- 2** Vad säger dessa dokument om en demokratisk organisation i kyrkan?
- 3** Hur kan kyrkans episkopala struktur kombineras med en demokratisk organisation i en teologiskt harmonierad helhet?

Nedan kommer jag att använda dessa tre frågor för att undersöka hur några av Svenska kyrkans grundläggande dokument förstår biskopens uppgift och hur denna kan förenas med en demokratisk organisation i en teologiskt harmonierad helhet. POSK menar att kyrkan är episkopal och kan ha en demokratisk organisation och att de tillsammans kan gestalta att kyrkan är gemenskap. Men det förutsätter att vi förhåller oss konstruktivt kritiskt till Svenska kyrkans nuvarande organisation. Dagens organisation återspeglar nämligen ett oreflekterat övertagande av en sekulär och borgerlig form av demokrati och organisation, vilket inte gör Svenska kyrkan rättvisa (se nästa kapitel). Vi behöver även läsa Svenska kyrkans grundläggande dokument i vetskap om att de skrevs långt innan en demokratisk ordning var påtänkt i kyrkan eller i samhället. Som jag kommer att visa så står detta inte i motsättning till en demokratisk ordning, om

» POSK menar att kyrkan är episkopal och kan ha en demokratisk organisation och att de tillsammans kan gestalta att kyrkan är gemenskap.

vi läser vad dessa dokument säger om kyrkan som gemenskap. Samtidigt ber jag läsaren om tålmod. Inledningsvis kommer det se ut som att det inte lämnas mycket utrymme för en demokratisk organisation i kyrkan, men vi kommer dit längre fram i beskrivningen.

Först beskriver jag hur kyrkans ämbete/vigningstjänst enligt Svenska kyrkans bekännelse ses som en gåva given av Gud och som är grundläggande för kyrkan.⁴¹ Därefter kommer jag att vidga frågan och beskriva hur medbestämmande och demokrati kan komma till uttryck i kyrkan och hur det kan bidra till att fördjupa förståelsen av kyrkan som en sakramental gemenskap av döpta lekmän och ämbetsbärare. Med andra ord hur Svenska kyrkans tradition av *prästerlig ämbetsförvaltning och lokalt självstyre (den dubbla ansvarslinjen)*, kan komma till uttryck på ett bättre sätt än i hennes nuvarande organisation och som fördjupar både demokrati, kyrkans episkopala struktur och säkerställer kyrkans frihet.

Svenska kyrkan – episkopal och demokratisk

I Augsburgska bekännelsen, artikel 7, beskrivs hur kyrkan är en helig gemenskap som finns till och struktureras genom evangeliets rena förkunnelse och sakramentens rätta förvaltning. Som förutsättning för predikan och sakrament beskrivs i artikel 5 – direkt efter artikel 4 om rättfärdiggörelsen genom tron – att Gud

41 Jfr Augsburgska bekännelsen art. 5, 7, 14 och 28; Borgåöverenskommelsen §17.

har instiftat evangelieförkunnelsens och sakramentsförvaltningens ämbete.⁴² Artikel 5 skriver inget om hur ämbetet är organiserat, men i artikel 28 konstateras att biskoparna är sända i apostlarnas efterföljd som Kristi sändebud. Vi känner igen denna förståelse från Svenska kyrkans vigningsordning som uttrycker att ”på apostoliskt vis, genom bön och handpåläggning i Guds namn, har NN/dessa män och kvinnor vigts till biskop/präst/diakon. Tag emot honom/henne/dem som Kristi sändebud.”⁴³ Artikel 28 skriver:

”Nyckelmakten [Matt 16:18f] eller den biskopliga makten enligt evangeliet betyder befogenheten eller Guds befallning att predika evangelium, förlåta synderna eller binda i synden samt att förvalta sakramenten. Ty med denna befallning sänder Kristus ut apostlarna; Såsom Fadern har sänt mig, så sänder jag er. Tag emot helig Ande (Joh 20:21-23). Om ni förlåter någon hans synder, så är de förlåtna; och om ni binder någon i hans synder, så är han bunden i dem. Och i Markus 16 heter det: Gå ut och predika evangelium för allt skapat. Denna makt utövas endast genom att lära eller förkunna evangelium och genom att utdela sakramenten, det må ske till många eller till enskilda, efter vars och ens kallelse. För genom dessa ting skänks inte kroppsliga, utan eviga gåvor, evig rättfärdighet, helig Ande och evigt liv. Dessa gåvor kan man inte få annat än genom Ordets och sakramentens ämbete, så som Paulus säger: Evangelium är en Guds kraft till frälsning för var och en som tror (Rom 1:16). --- Enligt evangeliet och gudomlig rätt har biskoparna såsom biskopar, dvs så som betrodda med Ordets och sakramentens ämbete, domsrätt; att meddela syndernas förlåtelse, bedöma läran, förkasta läror, som strida mot evangeliet och utan mänsklig tvångsmakt, men genom Ordet utesluta från kyrkans gemenskap sådana, vilkas ogudaktighet är allmänt känd. I detta stycke ska

församlingarna ovillkorligen och enligt gudomlig rätt visa dem lydnad efter ordet: Den som hör eder, han hör mig (Luk 10:16). Men när de lära eller föreskriva något, som strider mot evangeliet, då ha församlingarna ett Guds bud som förbjuder lydnad mot dem, Matt 7:15: Tag er i akt för falska profeter.”⁴⁴

Reformationen var ingen revolutionär rörelse, utan vad reformatörerna ville var kyrkans och troslivets fördjupning och förnyelse. Deras förståelse av biskopen som ansvarig för beslutsfattandet i kyrkan ligger i linje med denna vilja att *re-formera* eller återskapa kyrkan med fornkyrkan som mönster. Luthers nära medarbetare Philip Melanchthon* deklarerar i Augsburgska bekännelsens apologi* (art. 14), att ”vi har ofta betonat att det är vår största önskan att kyrkans struktur och ordning bevaras”. I en kommentar av frågan konstaterar Melanchthon att ”beslutsfattare i kyrkan är nödvändiga, som antar och viger dem som är kallade till kyrkligt ämbete, effektuerar kyrkans lag och ordning samt utövar tillsyn av prästernas undervisning. Och om det inte fanns biskopar, skulle man hursomhelst behöva tillskapa dem.”⁴⁵ I sin galaterbrevskommentar beskriver Luther hur apostlarna tillsatte sina efterträdare, som Timoteus och Titus, som sedan tillsatte biskopar som deras efterföljare. Enligt Luther har denna succession fortsatt i kontinuitet till våra dagar och skall så göra till världens slut.⁴⁶ Samma förståelse möter vi i ärkebiskop Laurentius Petris kyrkoordning från 1571. Med Paulus brev till Timoteus och Titus som exempel beskriver ärkebiskopen att biskopsämbetet sedan äldsta tid är en gåva till kyrkan av den helige Ande och en ordning som skall bestå så länge världen består.⁴⁷

42 För en utläggning av artikel 5 se Günther Gassmann et al., *För Kristi skull: introduktion till de Lutherska bekännelserna* (Skellefteå: Artos & Norma, 2017), s170.

43 Svenska kyrkans handbok, ordningen för vigning av biskop/präst/diakon, Verbum 1986.

44 De evangeliska reformatörerna var inte unika i att ange att det finns en gräns för församlingarna att lyda biskopen, detsamma skriver t.ex. Thomas av Aquino, *De veritate*, q. 14. 10 ad 11, och före honom Augustinus.

45 Citat i *From Conflict to Communion*, s64, §172.

46 Luther, 'Commentary on the Galatians ([1531] 1535)', WA 40/1, 59, 14b-24; för en kommentar, se Pannenberg, *Systematic Theology*, 3:p401.

47 Petri, 'Kyrkoordning 1571', s162. Se även Sven-Erik Brodd, 'Den helige Andes gåva till den universella kyrkan. Om biskopsämbetet i kyrkoordningen 1571', i *Biskopsämbetet* (Verbum, 1988).

Enligt kyrkoordningen 1571 tilldelas biskopen i vigningen tre *potestas* (latin för ”kraft” och ”makt”) eller ansvarsområden:⁴⁸

- *potestas magesteri* – biskopens läroansvar. (*Cathedra* är namnet på biskopens stol, från vilken biskopen undervisar i kyrkans lära. *Cathedra* har gett upphov till ordet *katedral*, dvs den kyrka som är knuten till stiftets biskop, liksom till orden *kateder*, *katekes* eller *kateket* (lärare). I många av våra katedraler/ domkyrkor finns en stol (*cathedra*) enbart avsedd för biskopen som markerar biskopens läroansvar).
- *potestas iurisdictionis* – biskopens doms- och beslutsansvar. (*Kräklan*, herdestaven, som stiftets biskop bär i kyrkans gemensamma gudstjänst, symboliserar biskopens juridiska doms- och beslutsansvar i sitt stift. *Mitran* är biskopens huvudbonad, som symboliserar de eldslågor som vid den första kristna pingsten stannade över apostlarnas huvuden och är ett tecken på biskopens uppgift att stödja, råda och fatta beslut i kyrkan).
- *potestas ordinis* – biskopens vigningsansvar. (Biskopen har till uppgift att i kyrkans gemenskap urskilja och välja de personer som får förtroendet att kallas till kyrkans ämbete, utbilda dem, samt viga och sända dem i kyrkans tjänst som Kristi sändebud (Augsburgska bekännelsen art. 14)).

För att på allvar kunna utföra det uppdrag som en biskop vigs till måste alla dessa tre ansvarsområden komma till tydligt uttryck i kyrkoordningen och i kyrkans organisation. Annars säger kyrkan en sak i sin lära, självförståelse och vigningsordning, men en annan sak i sin kyrkoordning och organisation.⁴⁹ Uppdrag och mandat måste höra ihop.

Samtidigt måste frågan ställas hur denna syn på biskopens beslutsrätt kan kombineras med en demokratisk organisation. Enligt Augsburgska bekännelsen och Kyrkoordningen 1571 tillkommer kyrkans beslutsrätt exklusivt biskopen. Den kollegiala förståelse av biskopsämbetet som återfunnits genom den ekumeniska rörelsen, såväl som någon form av demokratisk maktindelning med lekmän, är inte en fråga i dessa skrifter. Ibland har det påståtts att Martin Luther var en förespråkare för demokrati, men det är en sentida efterhandskonstruktion. Demokrati som styrelseform var för den medeltida Luther inte aktuellt, varken i kyrkan eller samhället. Enda möjliga undantaget från ämbetets exklusiva beslutsrätt, var för Luther att fursten som lekman kunde erkännas visst inflyttande i kyrkligt beslutsfattande.⁵⁰

48 Brodd, Sven-Erik, "Kyrkans ämbete under reformationstiden" i, Andrén, Åke, *Sveriges kyrkohistoria – 3. Reformationstid*, Stockholm 1999, s274.

49 Om relationen mellan teologi och kyrkorätt se Eckerdal, 'Samspelet mellan ekumenik och kyrkorätt', s261ff.

50 Anna Marie Aagaard, *Identifikation af kirken* (Frederiksberg: Anis, 1991), s77.

Frågan får inte heller sin lösning genom att sätta det *allmänna prästadömet* i motsättning till det *särskilda prästadömet*, vilket ibland görs.⁵¹ Tanken – att det skulle finnas en motsättning mellan det allmänna och det särskilda prästadömet – blev vanlig under 1800-talets väckelserörelser, men bygger i grunden på en missuppfattning. Missuppfattningen gäller förståelsen av ordet präst som på svenska är en översättning av flera grekiska och hebreiska ord med olika betydelser. De två prästadömena kan alltså inte ställas i motsättning till varandra. Kommentaren till Bibel 2000 reder på ett bra sätt ut detta. Under ordet *präst* skriver kommentaren:

"I GT [Gamla testamentet] är prästerna offerpräster, 3 Mos 1:5ff, 3:2, 4, som fullgör sin tjänst i templet. Det grekiska ordet för dessa offerpräster, hierévs, används i NT [Nya testamentet] dels om Kristus som överstepräst, den store översteprästen, Heb 9:11ff, 10:21, dels om alla kristna, 1 Pet 2:5, Upp 1:6, 5:10, 20:6, som har att frambara sig själva som ett andligt offer till Gud, Rom 12:1. Det är som offerpräster i denna mening, som alla kristna är präster, inte att de är "präster" i vår tids mening. I NT finns inga offerpräster, som motsvarar de gammaltestamentliga, eftersom Kristus en gång för alla burit fram det evigt gällande försoningsoffret. I NT är prästerna därför församlingsledare och tjänare. Om dessa används ett annat ord, presbyteros, som betyder "äldste" och som är ursprungsordet till "präst"."

Det allmänna prästadömet är inte en biblisk term, utan syftar till att beskriva hela kyrkan som Guds folk, som frambar sig själva som ett andligt offer för varandra och i världen. Det handlar alltså om den enskilda personens relation till Gud och till andra döpta i kyrkan, inte om hur kyrkan är organiserad eller om vem som fattar beslut i kyrkan. Eftersom det allmänna/gemensamma prästadömet innefattar alla döpta,

även de som är vigda till biskop, präst och diakon, kan det inte ställas i motsättning till det särskilda prästadömet. För att finna svar på frågan om hur beslut fattas i kyrkan, behöver vi i stället se de olika kallelser och uppdrag som ges i kyrkan som en tillgång än att ställa dessa i motsättning till varandra.

Av Luthers frånvarande syn på demokrati eller av innebörden av det allmänna prästadömet, ska vi inte dra slutsatsen att demokrati och medinflytande inte kan ha plats i kyrkans organisation. Men för att det skall kunna ske på ett för kyrkan integrerat sätt, behövs en fördjupad syn på kyrkan, än den vi möter i Augsburgska bekännelsen. Det var heller aldrig syftet med den Augsburgska bekännelsen att presentera en hel kyrkosyn eller troslära, utan endast att beröra vissa konfliktfrågor inom ramen för den västliga katolska kyrkan år 1530 (det allmänna prästadömet omnämns t.ex. inte överhuvudtaget i dokumentet). Den moderna demokratins betoning av den enskildes rätt till medinflytande i det offentliga beslutsfattandet, kan väl integreras i en fördjupad kyrkosyn och förståelse av kyrkan som en strukturerad gemenskap (*communio*).⁵² Förståelsen av kyrkan som gemenskap finner vi också i Augsburgska bekännelsen. Sedan äldsta tid i kyrkans historia har det funnits en grundläggande förståelse av att alla troende har ett uppdrag att tillsammans urskilja Guds vilja för kyrkan och att ett beslut inte är fullständigt taget av kyrkan, förrän det har mottagits av hela Guds folk. Principen för detta har kommit att kallas *sensus fidelium*, dvs de troendes igenkännande eller urskiljningsförmåga av att ett beslut är i enlighet med Guds ord och vilja.⁵³ En sådan demokratisk syn står inte i motsats till Luthersk eller ekumenisk

51 Se t.ex. Ylva Wahlström, "Partierna underlättar valen", KT, 5 mars 2015, <https://www.kyrkanstidning.se/debatt/partierna-underlattar-valet>

52 Avery Dulles, *A Church to Believe in: Discipleship and the Dynamics of Freedom* (New York: Crossroad, 1982), s99f.

53 John J. Burkhard, "The Sensus Fidelium", in Gerard Mannion and Lewis S. Mudge, ed., *The Routledge Companion to the Christian Church*, (New York and London 2008), s560ff.

kyrkosyn,⁵⁴ men förutsätter att infogandet av strukturer för medinflytande och demokrati sker utifrån kyrkans självförståelse av sig själv som en av Anden strukturerad gemenskap. Inte att sekulärt-borgerliga beslutsstrukturer överförs på kyrkan – vilket är vad som skett i Svenska kyrkan (den utvecklingen beskrivs i nästa kapitel).⁵⁵

Problemet i nuvarande ordning är att kyrkans episkopala struktur och demokratiska organisation inte har harmoniserats eller integrerats teologiskt utan att det har uppstått en obalans dessa emellan. De har i stället infogats parallellt och som konkurrerande strukturer i kyrkan. Liksom att det parlamentariska system som infördes i Svenska kyrkan 1982 i praktiken förutsätter att olika grupper konkurrerar med varandra om inflytande. Nuvarande organisation uttrycker inte heller tillräckligt tydligt att det i kyrkan finns olika sätt att urskilja människor för uppdrag i kyrkan och välja dem med förtroende, än endast genom allmänna val vart fjärde år. Det blir också otydligt att ett kyrkovalet är – eller borde vara – en andlig urskiljningsprocess i kyrkan, när urskiljningen eller nomineringen av valbara kandidater sker i politiska partier och inte inom ramen för församlingens andliga liv.

Hur kan då episkopalt och demokrati harmoniseras teologiskt? Svaret hittar vi i nya testamentet och i kyrkans tradition, så som det beskrivs i teologin och de ekumeniska dokument

som Svenska kyrkan har antagit och förpliktigt sig till att implementera i sin tro, liv, lära, kyrkorätt och organisation. Mycket av denna reception eller implementering av gjorda ekumeniska framsteg kvarstår för Svenska kyrkan att göra. POSK vill att Svenska kyrkan ska ta de organisatoriska och kyrkorättsliga konsekvenserna av de ekumeniska avtal hon har undertecknat.

Den apostoliska trons innehåll kan inte fastslås genom majoritetsbeslut...

Förståelsen av kyrkan som *Guds folk*, *Kristi kropp* och *Andens tempel* integrerar de olika aspekter av kyrkan som beskrivits ovan som en av Anden strukturerad gemenskap. Ett annat sätt att uttrycka samma sak är att kyrkan är en sakramental gemenskap (*communio/koinonia*) i vilken den heliga Ande kallar och ger olika uppdrag för gemenskapens bästa.⁵⁶ Notera att inte endast personer som valts genom allmänna val vart fjärde år är förtroendevalda. Kyrkan har även andra sätt att urskilja gåvor och ge uppdrag i kyrkan. Detta kan ske mer eller mindre formellt. Att bli vald och utsedd till kyrkvärd eller att personer urskiljs, väljs och ges förtroende att utbildas, rustas, vigas och sändas som biskop, präst och diakon är också att vara förtroendevald i kyrkan. Biskopen väljs genom val i sitt stift och biskopen bekräftar genom sitt val och vigning de personer som i kyrkans gemenskap har urskilts och valts som lämpliga för förtroendeuppdraget att vara präst eller diakon. Detta är en andlig urvalsprocess som pågår under flera år. Det behöver bli tydligt att även kyrkovalet ska vara ett uttryck för kyrkans andliga urvalsprocess att identifiera personer som kan väljas med förtroende av kyrkan. Dessa

)) POSK vill att Svenska kyrkan ska ta de organisatoriska och kyrkorättsliga konsekvenserna av de ekumeniska avtal hon har undertecknat.

54 Se t.ex. Lutherska världsförbundets rapport, Heinrich Holze, ed., *The Church as Communion*, LWF Documentation 42 (Geneva: LWF, 1997).

55 Se t.ex. Klas Hansson, 'Democracy and the Church of Sweden - An Unresolved Dilemma', *Studia Theologica - Nordic Journal of Theology* 2017, no. Maj (2017).

56 Jfr. Augsburgska bekännelsen art 14 och Borgåöverenskommelsen §§19, 38.

olika förtroendeuppdrag i och för kyrkan ska inte ställas i motsättning till varandra, utan finns till för att tjäna varandra och fördjupa kyrkans gemenskap och därmed ge världen liv. Vissa av dessa uppdrag ges för en kort tid om fyra år, andra ges för hela livet. Detta behöver komma till uttryck i kyrkans organisation, så att organisationen inte står i motsättning till den struktur som är given i kyrkan som en gemenskap av döpta personer med olika kompletterande uppdrag. I detta perspektiv finns det goda möjligheter att formulera en organisation som håller ihop kyrkans episkopala struktur med hela kyrkans medinflytande i demokratisk form.

I det ekumeniska dokumentet *Biskopsämbetet*, konstaterade Svenska kyrkan 1988 tillsammans med Stockholms Romersk-katolska stift att "våra kyrkor har organisatoriska inslag som behöver förändras för att gudsfolket skall fungera ansvarigt. [...] Därför bör man överväga organisatoriska reformer som kan främja medansvaret för dem som genom dopet och tron är Guds folk."⁵⁷ Samtidigt, menade kommissionen, kan inte denna rättmätiga strävan i kyrkan förstås som den i regeringsformen beskrivna folksuveräniteten, eftersom "folksuveränitetens princip svär

mot kyrkans absoluta bundenhet till det oföränderliga apostoliska vittnesbördet. Den apostoliska trons innehåll kan inte fastslås genom majoritetsbeslut",⁵⁸ samt:

"Gemensamt konstaterar vi att --- medan RKK [Romersk-katolska kyrkan] är i färd med att gestalta bättre former av medansvar och samverkan inom Gudsfolket, menar vi att SvK [Svenska kyrkan] just nu står i begrepp att ensidigt betona förtroendevalda lekmäns beslutanderätt. Ämbetsbärarnas egna ansvar både i lärofrågor och på andra områden hotas därmed att elimineras. Denna tendens strider mot sund demokrati eller medansvarighet inom Gudsfolket. Vi är eniga om, att ledningsuppgiften inom Gudsfolket skall lösas personligt, kollegialt och gemenskapsorienterat. Biskopsämbetet får inte betraktas som det stod i motsättning till folket eller som ett hot mot demokratiska former, utan det är en gåva åt kyrkan för dess enhets skull."⁵⁹

POSK menar att det är denna principiella hållning som ska ligga till grund för kyrkans organisation och beslutsfattande och att det därför krävs en reform och förenkling av Svenska kyrkans nuvarande organisation.

Uttrycket *personligt, kollegialt och gemenskapsorienterat* återkommer i ett antal ekumeniska dokument som beskrivning av kyrkans beslutsfattande.⁶⁰ Så i det så kallade Lima-dokumentet *Dop, nattvard, ämbete* (BEM),⁶¹ och i *Borgåöverenskommelsen* som håller ihop kyrkans episkopala struktur och hela kyrkans medinflytande. Dessa dokument beskriver hur ämbetsbärare och förtroendevalda fattar beslut tillsammans – på motsvarande sätt som kyrkan firar nattvardsmysteriet – och som ett uttryck för att både ämbetsbärare och förtroendevalda är utvalda, genom olika urvalsprocesser, med olika och specifika uppdrag

57 LRCDS, *Biskopsämbetet – Rapport från den officiella samtalsgruppen mellan Svenska kyrkan och Stockholms katolska stift* (Verbum, 1988), s87.

58 LRCDS (Lutheran Roman Catholic Dialogue in Sweden), s88.

59 LRCDS (Lutheran Roman Catholic Dialogue in Sweden), s101.

60 Se t.ex. LRCDS, *Biskopsämbetet*; LRCDS, *Kyrkan som sakrament*; LRCDSF, *Justification in the Life of the Church* (Uppsala/Stockholm/Helsinki, 2010).

61 *Dop, nattvard, ämbete*, (BEM), (kyrkornas världsråd 1982), Å §26. Se även följande paragraf §§26-27 med övergripande kommentar om hur beslutsfattande fattas personligt, kollegialt och i gemenskapen i olika kyrkor.

i kyrkan och som inte ska spelas ut mot varandra. Borgåöverenskommelsen uttrycker detta som att kyrkans tillsynsämbe (biskopsämbetet) ”utövas personligt, kollegialt och inom gemenskapens ram” (personally, collegial and communal), vilket utläggs i komprimerad form som att tillsynsämbetet (the ministry of oversight):

*”är av personlig art, eftersom Kristi närvaro bland sitt folk kan markeras mest verkningfullt genom den person som ordinerats till att förkunna evangeliet och till att kalla församlingen att tjäna Herren i en enhet av liv och vittnesbörd. Det är kollegialt, för det första därför att biskopen samlar dem som är ordinerade till att dela ämbetets uppgifter och att representera gemenskapens angelägenheter. För det andra därför att biskoparnas kollegialitet förbinder den kristna gemenskapen på lokalplanet med den vidare kyrkan och den universella kyrkan med denna lokala gemenskap. Det är präglad av gemenskapen, eftersom utövandet av det ordinerade ämbetet är rotat i gemenskapens liv och kräver gemenskapens aktiva deltagande i upptäckten av Guds vilja och Andens ledning. I de flesta av våra kyrkor idag kommer detta till uttryck i synodal form. Tillsammans med andra ämbetsbärare och hela gemenskapen har biskoparna ansvar för att ämbetsauktoriteten i kyrkan förs vidare i ordnade former. Tillsynsämbe (biskopsämbetet) personliga, kollegiala och gemenskapsmässiga dimensioner kommer till uttryck på lokal, regional och universell nivå i kyrkans liv.”*⁶²

Denna förståelse av samspelet mellan personer med olika uppdrag i kyrkan överensstämmer väl med Svenska kyrkans långa tradition och betoning av prästerlig ämbetsförvaltning och lokalt självstyre, eller den dubbla ansvarslinjen som det också har kallats och innebär att kyrkan – också i sitt beslutsfattande – fungerar som en strukturerad gemenskap av personer med olika uppdrag. Men det är inte så Svenska kyrkans organisation och beslutsfattande är ordnat idag. En reform och förenkling av Svenska

kyrkans organisation i enlighet med kyrkans självförståelse, skulle leda till att Kyrkomötet och andra beslutsfattande organ i sin organisation gestaltar Svenska kyrkans episkopala, synodala och demokratiska karaktär.⁶³ En teologiskt motiverad reform av kyrkans organisation skulle innebära att (1) valsysteem, (2) organisationens sammansättning och (3) arbetssätt reformeras och förenklas:

1 POSK driver att val till stiftsfullmäktige och kyrkomöte skall vara indirekta, eftersom det bättre motsvarar kyrkans förståelse av sig själv som en sakramental gemenskap av gemenskaper. Endast på församlings/pastoratsnivå skulle det genomföras direkta val, därutöver väljs representanter för stiftsfullmäktige respektive kyrkomötet indirekt från församlingarna och uppåt. Så var valsystemet organiserat innan år 2000 och kyrkans ändrade relationer med staten. Exakt hur valet skulle se ut på lokal nivå i församlingen kan det finnas olika modeller för.⁶⁴ Det viktiga är att alla som väljs för uppdrag utöver församlingen är församlingens representant, inte representant för sekundära och yttre stående sekulära nomineringsgrupper/partier. I sak är det inget märkligt. Alla folkrörelser, inklusive de politiska partierna som t.ex. Socialdemokratiska partiet och Centerpartiet, har indirekta val till sina högsta beslutande organ. Om det gäller internt i de politiska partierna, varför vill de inte att det också ska gälla i kyrkan?

)) POSK driver att val till stiftsfullmäktige och kyrkomöte skall vara indirekta eftersom det bättre motsvarar kyrkans förståelse av sig själv.

⁶² Borgåöverenskommelsen §§44-45.

⁶³ Hansson, Kyrkomöte och partipolitik, s198.

⁶⁴ POSKs tidigare ordförande Hans-Olof Andrén har skrivit en småskrift om detta som finns på POSKs hemsida, Indirekta val – varför och hur?

Idag är Svenska kyrkans valsystem individbaserat och kyrkans förtroendevalda representerar primärt sin nomineringsgrupp/parti, inte sin församling. Men en demokrati på dopets grund, kan aldrig särskilja mellan dop och församling. Dopet infogar individen i församlingens gemenskap. Därför bör val till stifts- och riksnivå vara indirekta. Dopet och det allmänna prästadömet kan aldrig individualiseras, som att det inte också innebär infogandet i och samhörigheten med en specifik församling. Alla döpta i församlingen ska kunna väljas som representant, utan att behöva gå omvägen via ett politiskt parti. Genom direkta val i församling/pastorat och indirekta val till stiftsfullmäktige och kyrkomöte skulle demokratin stärkas i Svenska kyrkan genom att alla förtroendevalda representerar sin församling och sitt stift. Först då går det att i egentlig mening tala om en demokrati på dopets grund, eftersom dop och församling hör ihop och inte kan skiljas åt. POSK vill att demokratin i Svenska kyrkan skall fördjupas på ett sätt som gynnar kyrkan och motsvarar hennes självförståelse.

2 En teologiskt motiverad reform av kyrkans organisation skulle innebära ett bejakande av att inte endast förtroendevalda är valda representanter, utan även ämbetsbärare är valda och utvalda för ett specifikt uppdrag i kyrkan. Detta är grunden för beskrivningar som *gemensamt ansvar, men olika roller, eller den dubbla ansvarslinjen* och Svenska kyrkans tradition med *prästerlig ämbetsförvaltning och lokalt självstyre*. Det räcker inte att endast säga att Svenska kyrkan är episkopal, det behöver även komma till uttryck i organisationen.⁶⁵ På så sätt skulle det bli konkret i organisationen att biskopar och präster är utvalda och vigda av kyrkan för att ha ett speciellt ansvar för kyrkans lära och

beslutsfattande, vilket sker *personligt, kollegialt och gemenskapsorienterat* med hela Guds folk, eller dess valda representanter, i kyrkans beslutsfattande organ (diakoner är också utvalda, vigda och sända, men de är inte vigda till ett läroansvar). Idag är kyrkans biskopar utestängda från att delta i kyrkomötets normgivande beslut, trots att de är valda och vigda för att utöva kyrkans herde- och läroansvar. Detta måste förändras. En kategoriindelning av kyrkomötet skulle öka Kyrkomötets legitimitet både inom Svenska kyrkan och i relation till andra kyrkor och ge substans åt att Svenska kyrkan är episkopal. Så fungerade Svenska kyrkans organisation fram till 1982 när en ny organisation för kyrkomötet antogs och som sedan övertogs när kyrkan och staten fick förändrade relationer. Frågan om biskoparnas ställning i Kyrkomötet har varit en "het potatis" alltsedan reformen 1982. Regeringen genomförde 1987 en utvärdering av reformen, med forskare från de teologiska fakulteterna i Lund och Uppsala. Rapporten framhöll att det inte finns några teologiska eller demokratiska skäl för att biskoparna inte skulle vara ledamöter i Kyrkomötet, samt att även om biskoparna blev ledamöter, borde det finnas en särskild läronämnd.⁶⁶ Utvärderingen var samtidigt begränsad i sitt uppdrag och diskuterade t.ex. inte frågan om val och representation.

⁶⁵ Hansson, *Kyrkomöte och partipolitik*, s170.

⁶⁶ *Läroansvar i Kyrkan – teologisk belysning: Rapport från en arbetsgrupp vid de teologiska fakulteterna*, departementsserie C, 1987:13 (Stockholm: Allmänna förl., 1987), 124–27. För kommentar se Hansson, *Kyrkomöte och partipolitik*, s156f.

En teologisk fördjupning av Svenska kyrkans episkopala, synodala och demokratiska karaktär skulle föra henne närmre andra kyrkor och innebära att Svenska kyrkan tar konsekvensen av de ekumeniska avtal hon har skrivit under och att dessa avtals läromässiga innehåll implementeras konkret i kyrkans organisation. Kyrkorättsligt har detta ännu inte skett.⁶⁷ Det skulle betyda viktiga steg i riktning mot den synliga enhet som Svenska kyrkan uttrycker i Kyrkoordningen att hon söker.⁶⁸ I negativ bemärkelse är Svenska kyrkan internationellt sett ett unikum, då hennes beslutsfattande organisation är formad av och domineras av politiska partier. Andra kyrkor, som t.ex. den finska lutherska kyrkan och engelska anglikanska kyrkan, har utgått från sin teologiska självförståelse i utformandet av kyrkans organisation som bättre än Svenska kyrkan uttrycker kyrkans episkopala, synodala och demokratiska karaktär, fri från politiska partier, i kategoriindelade beslutsorgan.⁶⁹ Detta gäller i synnerhet den engelska anglikanska kyrkan (Church of England), som Svenska kyrkan är i full sakramental gemenskap med genom Borgågemenskapen, och som teologiskt har arbetat igenom sin organisation så att kyrkans beslut fattas *personlig, kollegialt och gemenskapsorienterat*.⁷⁰

3 En teologiskt motiverad reform skulle förändra arbetssättet i kyrkans beslutsfattande organ. Idag, är både valsystem, sammansättning och arbetssätt grundat på motsättningen och polariseringen mellan olika grupper och arbetet i Kyrkomötet influeras negativt av sekulära politiska konflikter. Riksdagens och kommunernas arbetssätt är det som dominerar, vilket polariserar och splittrar kyrkan. Det är helt enkelt ett dåligt uttryck för kyrkan så som en sakramental gemenskap och strider mot kyrkans grundläggande värderingar. Ett valsystem som baseras på församlingen skulle innebära att samtliga representanter i kyrkans beslutsfattande organ – både lekmän och ämbetsbärare – representerar sin församling och sitt stift. Det skulle i sig innebära en effektivisering av arbetssättet och ett förtydligande av att en kyrklig representation alltid innebär – med olika roller – att representera sin församling och – på riksplanet – sitt stift.

Varför ser då Svenska kyrkans organisation och valsystem ut som det gör för närvarande? Svaret hittar vi i historien, i statskyrkosystemet och i framväxten av den nuvarande organisationen, vilket är ämnet för nästa kapitel. Därefter för jag en sammanfattande diskussion.

67 Eckerdal, *Apostolic Succession in the Porvoo Common Statement*, s437ff; Eckerdal, 'Samspelet mellan ekumenik och kyrkorätt', s261.

68 Kyrkoordningen 1999, kap 15, Inledning.

69 Se Eckerdal, *Apostolic Succession in the Porvoo Common Statement*, s113ff, 439ff; Hansson, 'Democracy and the Church of Sweden – An Unresolved Dilemma'.

70 Martin Davie, *A Guide to the Church of England* (London; New York: Mowbray, 2008), s31ff.

Svenska kyrkans organisation

Orsaken till att Svenska kyrkans organisation ser ut som den gör idag, hittar vi i historien och i statskyrkosystemet. Genom kyrkans historia har kyrkans organisation förändrats. Diskussionen om Svenska kyrkans organisation är därmed inte ny, om än den förs i en ny tid. Kyrkan är å ena sidan en självständig gemenskap, i behov av att organisera sitt liv, sin gemenskap, gudstjänst och tjänst i världen på ett effektivt sätt, å andra sidan har kyrkan påverkats och påverkas av omvärlden och av hur den politiska makten förhållit sig och förhåller sig till henne.⁷¹

Förenklat kan kyrkans organisatoriska förändring från 1500-talet till dagens kyrkoordning beskrivas i fem steg:

1. Från en feodalt präglad kyrka med självständiga biskopar utsedda med påvlig bekräftelse,
2. till ett nationalkyrkosystem där kungen i stället för påven utsåg biskoparna.
3. Under 1800-talet ersattes den makt kungen tidigare utövat över kyrkan mer och mer av ständsriksdagen.
4. 1866 infördes tvåkammarriksdagen, det Allmänna kyrkomötet inrättades. Samhället förändrades genom industrialiseringen, urbaniseringen och en växande sekularisering.
5. Den långa process som ledde fram till förändrade relationer mellan kyrkan och staten år 2000. Fortfarande finns det en gällande *Lag om Svenska kyrkan* som sätter ramar för Svenska kyrkan. Statskyrkosystemet är alltså inte helt avskaffat. Nedan följer en översiktlig beskrivning av denna historia.

Reformationen och makten

I oktober 1520 publicerade den tyske ordensprästen Martin Luther boken *Om kyrkans babyloniska fångenskap*. Skriften är ett rasande angrepp på det medeltida påvedömet. I skriften utvecklar han hur 1500-talets påvedöme höll kyrkan i fångenskap under en mängd missbruk. Skriften försämrade kraftigt Luthers redan prekära situation, trots försök att försonas med påven, bannlystes han 3 januari 1521, och splittringen var ett faktum.

Reformationen var en såväl politisk som teologisk uppgörelse med det existerande styrelseskicket. Den måste tolkas mot bakgrund av den medeltida sammansmältningen av andlig och världslig makt. Den bodelning vi idag känner mellan den sekulära staten och kyrkan existerade inte under medeltiden. Det medeltida Europa karakteriserades i hög grad av en maktkamp mellan påven, kejsaren och de lokala furstarna, varav många var biskopar, och vad som skulle bli Europas självständiga nationalstater. Dessa faktorer påverkade och var i hög grad drivande i reformationens historiska utveckling.

En kärnfråga i den medeltida kyrkliga debatten var, liksom idag, hur auktoriteten skulle fördelas i kyrkan. Skulle makten ligga hos påven eller hos ett för hela kyrkan representativt koncilium, bestående av kyrkans biskopar vigda till läro- och beslutsansvar för kyrkan? Frågan kan beskrivas som en spänning mellan de krafter som ville ha ett starkt påvligt primat* och centraliserad makt, och de krafter som ville att kyrkan skulle reformeras i en mer konciliär riktning. Reformivrarna ville förlägga den högsta makten av kyrkan hos ett koncilium. Frågan gällde inte antingen påven eller konciliet utan hur dessa skulle förhålla sig till varandra.

⁷¹ Ett historiskt exempel är den så kallade *investiturstriden*, som handlade om vem som hade rätten att utse kyrkans biskopar – påven eller kejsaren. *Libertas ecclesiae*, dvs kyrkans frihet, har varit ett ofta återkommande anspråk från kyrkans sida. I Sverige gjorde sig t.ex. 1300-talsbiskopen Nicolaus Hermann känd som en försvarare av kyrkans frihet, liksom senare ärkebiskop Laurentius Petri i relation till Gustav Vasas anspråk visavi Svenska kyrkan.

Denna frågeställning är i hög grad aktuell även i dagens romersk-katolska kyrka men också i den ekumeniska rörelsen i stort, kompletterat med ett allt större lekmannainflytande.⁷² Både från östligt ortodox håll och från de europeiska humanisterna* kritiserades påvens primatsanspråk som överdrivna; dock kritiserades inte primatet som sådant, inte heller av Luther.⁷³

De kyrkokritiska humanisternas – Luther var endast en av många – kritik av det medeltida kyrkolivets utformning passade samtidigt de lokala furstarnas maktambitioner. Istället för kyrkans reform, vilket var Luthers och Melanchthons intention, blev resultatet av reformationen splittring. Eller annorlunda uttryckt: reformationen blev politisk, trots att den syftade till att vara teologisk och pastoral. Det är en historiens ironi att den fångenskap som Luther angrep i *Om kyrkans babyloniska fångenskap* snart skulle bytas ut mot en tvångströja som var än mer genomgripande. Den evangeliska rörelsens inlemmande i den moderna nationalstaten blev den nya fångenskapen.

I den Augsburgska bekännelsens 28:e artikel kan vi läsa hur reformationens företrädare kritiserade de medeltida biskoparna för att ”somliga olämpligt sammanblandat den andliga och världsliga makten. Och denna sammanblandning har givit upphov till stora krig och stora uppror”. I den nya situationen vändes emellertid maktfördelningen och de evangeliska kyrkorna underordnades den lokala fursten. I Tysklands olika furstendömen blev fursten den högste ”biskopen”, eller ”summus episcopus”, i sin landskyrka, vilken helt inlemmades i den världsliga staten. Utvecklingen gick tvärtemot reformatörernas intentioner, men infördes som en nödlösning och kom att permanentas. I de nordiska länderna och kyrkorna såg förhållandet

annorlunda ut. Den svenska kungen har aldrig haft funktionen av ”summus episcopus”, men kyrkan blev inte desto mindre statskyrka, om än biskoparna fortsatte att ha stort inflytande i både kyrka och samhälle.

Under 1800-talet förändrades denna situation stegvis genom införandet av parlamentarismen. Samtidigt blev statskyrkosystemet alltmer problematiskt genom sekularisering, nya ideologiers och frikyrkors framväxt, växande internationella kontakter och ökad medvetenhet om det rimliga med religionsfrihet. I Sverige infördes full religionsfrihet först 1952. Något som Svenska kyrkans biskopsmöte krävde redan 1929.

Kyrka, stat och socialdemokrati under 1900-talet

Vid förra sekelskiftet var det en stark trend i Europa att skilja kyrka och stat åt. Denna trend nådde dock inte de nordiska länderna, där utvecklingen gick i motsatt riktning, mot starkare band mellan kyrka och stat. Avgörande för denna utveckling var den enhetliga politiska och religiösa situation som rådde i våra länder och den starka maktställning

72 Se t.ex. LRCDS (Lutheran Roman Catholic Dialogue in Sweden), *Biskopsämbetet*, s87.

73 Se t.ex. Lutheran-Catholic Dialogue Commission for Finland, *Communion in Growth: Declaration on the Church, Eucharist, and Ministry* (Helsinki, 2017), §262.

som socialdemokratin fick i flera av de nordiska länderna.⁷⁴ I Sverige ändrade det socialdemokratiska partiet sin inställning till statskyrkan under 1930-talet: från att arbeta för att avskaffa statskyrkan, till att stärka statskyrkosystemet, omforma henne och använda henne för sina egna syften.⁷⁵ Inflytelserika personer i Sverige bakom Socialdemokraternas omsvängning var bland andra Arthur Engberg och Harald Hallén. Dessa handlade inte i ett vakuum, utan samma utveckling skedde i Danmark och Norge, inspirerad av exempel i Tyskland. På 1910-talet hade Engberg drivit att det inte fanns någon ”värre kränkning av det djupaste och bästa i en människosjäl än vidmakthållandet av en statsreligion”.

Under 1920-talet ändrade sig Engberg och formulerade ett program där Svenska kyrkan blev medlet att befria Sverige från kristendomen. ”Statskyrkans avskaffande [bör] helst föregås av statskyrkoidens restlösa förverkligande” (Engberg, Tal och Skrifter, Stockholm 1945). Detta förverkligande skulle enligt Engberg innebära att statskyrkan framtogs allt självbestämmande och att staten tog makten över prästernas utbildning och utnämning så att kyrkan omdanades till en spridare av en ”ateistisk allmän religiositet” (Arbetet 1922).⁷⁶ På motsvarande sätt menade Hallén att staten skulle vara garanten för att modern teologi och liberalteologisk forskning skulle få genomslag i kyrkan.⁷⁷ Genom kyrkans demokratisering skulle kyrkan bli en ”demokratisk folkkyrka i det socialistiska samhället”.⁷⁸ Den tidigare

konfrontatoriska inställningen till kyrkan, ersattes alltså av en *instrumentell* inställning. Enligt denna förståelse skulle kyrkan reformeras och användas som medel för att förändra samhället och förverkliga den socialistiska samhällsvisionen.⁷⁹

Journalisten Jesper Bengtsson har ur ett socialdemokratiskt perspektiv beskrivit relationen mellan partiet och kyrkan och konstaterar att det är två förhållningssätt som varit bärande i den socialdemokratiska kyrkopolitiken.⁸⁰ För det första en uttalad vilja att *kontrollera* kyrkan, så att den inte blir en självständig makt i samhället. Detta har skett både genom att partiet varit statsbärande och därigenom kunnat påverka lagstiftningen, såväl som att partiet engagerat sig i kyrkans interna beslutsfattande. Kärnfullt sammanfattat av den socialdemokratiska finansministern Gunnar Emanuel Sträng, ”aldrig att jag ger svartrockarna den makten”. Att detta är en nidbild av hur Svenska kyrkan fungerade långt innan Socialdemokraterna tog makten över kyrkan verkar varken bekymra Sträng eller Bengtsson. För det andra det *instrumentella* användandet av kyrkan för partiets samhällspolitiska vision. Linjen fullföljdes i efterkrigstiden och vid 1944 års partikongress argumenterade till exempel ledamoten i partistyrelsen K.J. Olsson för att slopa kravet på statskyrkans avskaffande och *kontrollera* och *använda* henne för sina egna syften:

”Det demokratiska samhället har ett behov av att kontrollera även denna del av samhällslivet [kyrkan],

74 Se t.ex. Henrik Berggren and Lars Trägårdh, *Är svensken människa?: gemenskap och oberoende i det moderna Sverige* (Stockholm: Norstedt, 2006).

75 Ingmar Brohed, *Religionsfrihetens och ekumenikens tid*, Sveriges Kyrkohistoria 8 (Stockholm: Verbum i samarbete med Svenska kyrkans forskningsråd, 2005), s35; Donald Sassoon, *Hundra år av socialism – vänstern i Europa under 1900-talet*, Atlas 2002, s57ff. Ahlbäck, *Socialdemokratisk kyrkosyn*, s42ff.

76 Brohed, s35

77 Det är värt att notera att den liberalteologiska forskning som Hallén menade var modern teologi idag anses vara sedan länge förlegad, genom de framsteg som skett inom exegetik, historia, filosofi och teologi.

78 Brohed, s35. Den socialdemokratiska kyrkopolitiken har skildrats i flera avhandlingar, se t.ex. Daniel Alvunger, *Nytt vin i gamla läglar: socialdemokratisk kyrkopolitik under perioden 1944-1973* (Göteborg: Församlingsförlaget, 2006); Ahlbäck, *Socialdemokratisk kyrkosyn* (Uppsala, 2003).

79 T.ex. Ahlbäck, *Socialdemokratisk kyrkosyn* (Uppsala, 2003), s42ff.

80 Jesper Bengtsson, *Reformismens väg – om socialdemokratin och kyrkan*, Tankesmedjan Tiden 2020, s42ff.

och jag föreställer mig att det bästa sättet att kontrollera detta område tills vidare är att behålla statskyrkan, att modernisera den, reformera den, demokratisera den, använda den så långt det är möjligt som ett demokratiska samhällets verktyg i syfte att skapa ett bättre förhållande och försöka få medborgarna att bli lojala och trogna mot den demokratiska tanken.”⁸¹

Den instrumentella förståelsen av Svenska kyrkan, där kyrkan endast är ett medel för det egna partiets samhällspolitiska ambitioner, är fortfarande det socialdemokratiska partiets kyrkopolitiska inställning. I en avhandling om Socialdemokraternas kyrkosyn från 2003 konstaterar teologen Lennart Ahlbäck att:

”Den öppna folkkyrkan och vad den skall stå för ses av socialdemokratin närmast som ett etiskt korrelat till samhällsutvecklingen, med uppdrag att påminna befolkningen om centrala mänskliga värden och jämställdhet. Kyrkan ges på detta sätt ett uppdrag som står i överensstämmelse med den grundläggande socialdemokratiska visionen om samhället, att förändra dess ordning för att förverkliga och praktisera solidaritet mellan människor. --- Kyrkans verksamhet är därför enligt SAP främst immanent både till sitt ursprung och till sitt mål.”⁸²

Samma instrumentella och immanenta* (inomvärldsliga) syn på kyrkan präglar Socialdemokraternas kyrkopolitiska program efter 2000.⁸³ Socialdemokraternas kyrkopolitiska engagemang motiveras utifrån deras samhällsvision och att partiet vill använda kyrkan för att uppnå denna vision. Programmet 2020 inleds med följande ord:

”Socialdemokratin vill forma ett samhälle grundat på demokratins ideal och alla människors lika värde och lika rätt. Fria och jämlika människor i ett solidariskt

samhälle är den demokratiska socialismens mål. Det är grundläggande värderingar som vi socialdemokrater bär med oss på alla de områden vi verkar inom. --- I tillämpliga delar kan detta program tjäna som stöd för socialdemokrater engagerade i andra trossamfund. Tillsammans med socialdemokrater av olika tro- och livsåskådning vill Socialdemokraterna som partiorganisation vara ett stöd för ansvarstagande socialdemokrater att i sina sammanhang kunna medverka till att de socialdemokratiska värderingarna om frihet, jämlikhet, solidaritet och hållbarhet kan förverkligas.”

Syftet med den socialdemokratiska kyrkopolitiken är alltså att använda Svenska kyrkan, och helst även andra samfund i vilket socialdemokrater finns närvarande, för att uppnå den egna samhällsvisionen. Ur ett teologiskt perspektiv är det svårt att definiera socialdemokratin instrumentella och immanenta syn på kyrkan som kristen. Svenska kyrkans förståelse av sig själv, är också instrumentell, men kyrkan förstås inte som ett instrument för att förverkliga den demokratiska socialismens mål, utan för Guds syfte med skapelsen och hela verkligheten, att förverkliga Guds rike.⁸⁴ Den demokratiska socialismens materialistiska och inomvärldsliga mål, kan svårligen sägas vara synonymt med hur kristen tro förstår Guds rike och tillvarons fullkomning.

81 Citerat från Daniel Alvunger, 'Makten över kyrkan', i *Folkets kyrka eller en kyrka för folket?: om det ockuperade folkkyrkobegreppet*, red. Markus Hagberg (Skellefteå: Artos, 2011), s11.

82 Ahlbäck, *Socialdemokratisk kyrkosyn*, s 195.

83 Socialdemokraterna har gett ut två sådana kyrkopolitiska program sedan 2000. *Öppna kyrkan*, kyrkopolitiskt program för Socialdemokraterna i Svenska kyrkan antaget av den socialdemokratiska partistyrelsen den 21 juni 2000, samt *Socialdemokraternas kyrkopolitiska program*, antaget av partistyrelsen 2 november 2020.

84 Jfr Borgåöverenskommelsen §18.

Kyrkohistorikern Klas Hansson har konstaterat att det partipolitiska systemet är problematiskt, bland annat eftersom det innebär att partierna förhåller sig till kyrkan med den egna ideologin som lins. Det är svårt att hitta en bättre illustration av detta än Socialdemokraternas kyrkopolitiska program och dess instrumentella, immanenta och för egna syften omdanande syn på kyrkan.

Notera att detta handlar om *systemkritik*, inte *personkritik*. Det finns många goda enskilda socialdemokratiska och partipolitiska representanter. Men det förändrar inte det Socialdemokratiska partiets dunkla historia och syften i förhållande till Svenska kyrkan. Dock kan alla dessa goda enskilda partipolitiska representanter fylla en betydelsefull roll i att reformera Svenska kyrkans organisation och därigenom skilja partipolitik och religion ifrån varandra. Något det Socialdemokratiska partiet i andra sammanhang brukar vara mycket mån om att betona.

Hur såg då utvecklingen ut från slutet av 1800-talet till den kyrkliga organisation Svenska kyrkan idag har?

Organisatoriska förändringar⁸⁵

Fram till 1862 hade kyrka och socken varit en organisatorisk enhet med samma ledningsorgan i form av kyrkorådet samlat kring kyrkoherden, med kyrkoherden som självskriven ordförande. Kyrkoherden hade ledningsfunktionen i alla gemensamma kommunala ärenden. Alla människor var döpta i Svenska kyrkans ordning och medlemmar i kyrkan. Alla vuxna var konfirmerade och gick i princip till nattvarden minst en gång varje år. Sverige var ett kristet, lutherskt enhetssamhälle och den enda lokala organisationen var kyrkans församlingar.

1862 infördes en boskillnad mellan kyrklig och borgerlig kommun. Det inrättades en kommunalstämma och en kommunalnämnd, med en fritt vald ordförande, som hade ansvaret för t.ex. de sanitära frågorna, brandskyddet, socialomsorgen. På motsvarande sätt infördes i kyrkoförsamlingen en kyrkostämma med kyrkoherden som självskriven ordförande. Den valde i sin tur två nya verkställande organ: ett kyrkoråd och ett skolråd. De lokala valen var inte baserade på partilistor utan valen skedde utifrån det allmänna förtroende enskilda personer åtnjöt. Partilistor i kyrkans sammanhang kom inte förrän mot mitten av 1900-talet.

De förändringar som skedde 1862 är avgörande för Svenska kyrkans nuvarande organisation. När sockenkommun och kyrkoförsamling gick skilda vägar, *fortsatte församlingen att i civilrättslig mening vara en kommun*. Det innebar att den hade rätt att taxera ut skatt och att medlemskapet var obligatoriskt. Alla var skyldiga att tillhöra både den borgerliga och den kyrkliga kommun, där man var folkbokförd. Det var ännu harmoni mellan kyrka och stat och man såg inget problem i detta rätt praktiska arrangemang. Trots biskoparnas krav på religionsfrihet, skulle det

⁸⁵ Beskrivningen av utvecklingen 1862-1972 bygger på ett redigerat och bearbetat sammandrag av ett föredrag av professorn i kyrkohistoria, Oloph Bexell, vid POSKs kyrkodagar 2018.

dröja ända till 1952, innan det blev möjligt att lämna Svenska kyrkan utan att samtidigt gå in i ett annat av Kungl. Maj:t godkänt samfund. Fram till dess accepterade den svenska staten inga religionslösa människor.

Fram till 1866/68 hade alla ändringar i kyrkolagen behandlats av ständsriksdagen. Med rötter i medeltiden hade den bestått av de sinsemellan oberoende korporationerna *adel, präster, borgare* och *bönder*. Det var alltså präster och döpta lekmän tillsammans, som hade stiftat svensk lag, också kyrkolag, i den kristna staten Sverige. Detta avskaffades när tvåkammarriksdagen tillkom 1866. På sätt och vis lyfte man då bort kyrkolagstiftningsdebatten från riksdagen. Svenska kyrkan fick 1868 ett särskilt beslutsorgan, det *allmänna kyrkomötet* som i kyrkolagsfrågor skulle stifta lag tillsammans med riksdagen.

Det allmänna kyrkomötet

Ett gemensamt ansvarstagande av präster och lekmän var självklart också i det nya *allmänna kyrkomötet*. Ledamöterna valdes dit i två korporationer: präster valde präster och lekmännen valde sina egna ombud för församlingarna. Biskoparna var i kraft av sitt ämbete självskrivna. Det var ursprungligen trettio präster och trettio lekmän, alltså jämvikt inom det som kallas *den dubbla ansvarslinjen*. Att prästerna var en egen grupp berodde på att de genom sina prästlöften var bundna till kyrkoläran, och att de i kyrkomötet hade ett särskilt ämbetsansvar för lärofrågorna. Innan en lärofråga behandlades i kyrkomötet skulle den prästerliga avdelningen avge ett särskilt betänkande om att det hela var i överensstämmelse med kyrkans bekännelse. Sedan skulle hela kyrkomötet fatta beslut, eller som det formellt uttrycktes ge "läroståndets och församlingarnas gemensamma tanke" till känna.

Kyrkomötet skulle alltså fungera som en särskild kyrklig representation, och som det stod i lagens förarbeten, "utan inflytande av de politiska meningsskiftningar som alltid växla i en riksförsamling", det vore beklagligt om dessa färgade sig "jämväl i icke-politiska frågor", dvs. sådant som kyrkomötet mestadels hade att ägna sig åt. Kungl. Maj:t kunde själv väcka en fråga i kyrkomötet, som då måste behandlas där. Om kyrkomötet var positivt, kunde riksdagen fatta beslut, inte annars. Kyrkomötesombuden kunde, precis som i riksdagen, väcka egna förslag och lämna in motioner, och om dessa bifölls av kyrkomötet skulle de gå vidare till riksdagen för beslut där. Riksdagen och kyrkomötet ägde på så sätt ömsesidigt *veto*, dvs. bådas tillstrykande behövdes för att riksdagen skulle kunna stifta kyrkolag; kyrkolagen var en statlig lag fullt ut. Så var kyrkomötet tänkt vid dess tillkomst och så förblev den kyrkliga beslutsstrukturen på riksplanet fram till 1982, då den kom att förändras som en konsekvens av Regeringsformen 1974.

Biskopsmotionen 1929

Till kyrkomötet 1929 lämnade biskoparna in en motion till kyrkomötet med ett program för Svenska kyrkans framtida relation till samhälle och stat. Biskoparna menade att kyrkan fick varken förvandlas till en stats- eller kommunalfunktion eller reduceras till en medlemsförening. Man ville ha en folkomfattande kyrka, men att svenska folket skulle få religionsfrihet med rätt till fritt utträde ur Svenska kyrkan. Man ville ha en kristendomsundervisning för alla barn i skolan, som inte stod i strid med Svenska kyrkans bekännelse, församlingsorganisationen borde reformeras så att de partipolitiska frågorna hölls borta. Biskopsmotionen bifölls av kyrkomötet, men föranledde ingen åtgärd från statsmaktens sida. Däremot kom den att bli en slags kyrklig programförklaring för lång tid framåt.⁸⁶ Regeringen förberedde istället en annan långtgående reform.

Kyrkostämman ersätts av kyrkofullmäktige

Församlingarnas beslut fattades långt fram i tiden på kyrkostämman, där principiellt sett alla röstberättigade kyrkomedlemmar samlades efter söndagens högmässa och fattade beslut och valde kyrkoråd. På många håll var stämmorna procentuellt sett ganska klen besökta. I den politiska diskussionen ansågs det, i synnerhet i städerna, inte fungera på ett tillfredsställande sätt. År 1930 beslöt därför riksdagen att Svenska kyrkan skulle få ett nytt beslutsorgan på församlingsnivå. I församlingar med över 5 000 invånare ersattes kyrkostämman med ett valt kyrkofullmäktige. Parallellen var tydlig till stads- och kommunalfullmäktigeorganisationen. Detta vägval har lett oss dit vi är idag. I kyrkofullmäktige hade kyrkoherden inte plats, varken som ledamot eller ordförande.

Vägen till partipolitiskt system

Tio år tidigare hade den representativa demokratin slagit igenom med allmän och lika rösträtt vid allmänna val till riksdag, landsting samt stads- och kommunalfullmäktige. Den nya kyrkliga kyrkofullmäktigeorganisationen som infördes 1930 var en kopia av vad som gällde för kommunalfullmäktige. Det skulle vara allmänna och proportionella val och mandatet skulle fördelas mellan olika partier i proportion till respektive partis andel av rösterna. Det förutsätter olika partier i debatt, konflikt och tävlan om rösterna. Ett sådant system, som är en kopia av det sekulära politiska systemet, kom naturligen och obevekligen att följa samma politiska konfliktlinjer.

I församlingarna fortsatte man också efter nyordningen att i samförstånd samlas till överläggningar. Folk lät sig väljas till fullmäktige på grundval av sitt kyrkliga engagemang och allmänna förtroende. Man kringgick systemet genom en s.k. samlingslista, där det egentligen bara behövde avlämnas en enda röstsedel. Man ville inte att församlingen skulle styras i konflikt, men någon reell valmöjlighet erbjöds inte. Så småningom insåg de politiska partiernas företrädare detta.

Till valet 1946 upptäckte man inom Socialdemokraterna att väldigt få av det aktiva partifolket stod på samlingslistorna. Det var huvudsakligen vad man uppfattade som borgerligt orienterade människor som fanns där. Partiet började då gå ut med egna listor med tydlig partibeteckning och manade sitt folk till valurnorna. De borgerliga partierna gick i början ofta i allians, innan de successivt började med egna, partiskiljande listor. Resultatet blev att när kyrkfolket och gudstjänstfirarna skulle kanalisera sitt ansvarstagande för sin församlings styrelse *måste man bekänna partipolitisk färg*

⁸⁶ Sven Thidevall, *Kampen om folkkyrkan: ett folkkyrkligt reformprogram öden 1928-1932* (Stockholm: Verbum, 2000).

och gå som medlem i ett riksdagsparti. När man väl var vald och satt i kyrkorådet var det, långt fram i tiden, ingen som tänkte på vilken lista den ene eller andre var invald på. Men även om det var intresserat folk på listorna var partiloyaliteten avgörande när det blev skarpt läge. Kyrkofullmäktige förvaltade ju skattepengar, varför partierna såg det som en plikt och ett ansvarstagande att engagera sig i hur de användes.

Den gudstjänstfirande och den beslutsfattande församlingen skiljs åt

Vad som inträffade genom dessa förändringar är något för Svenska kyrkan i internationellt perspektiv unikt: *sambandet mellan den gudstjänstfirande församlingen och den kyrkliga beslutsförsamlingen försvinner*. Tidigare hade högmässodeltagarna stannat kvar efter gudstjänsten på söndagen, konstituerat sig som kyrkostämma och fattat sina beslut. Nu skulle kyrkofullmäktigevalen äga rum på samma sätt som kommunalvalet, alltså på annat sätt och annan tid och plats än vid gudstjänsten.

Eftersom församlingen civilrättsligt definierades som en kommun var den nya *församlingsstyrelselagen inte kyrkolag, utan kommunallag*. Församlingen var ju formellt sett en kommun som bedrev religiös verksamhet. Det

var därför inte kyrkomötet som fattade beslutet om införandet av kyrkofullmäktige. Det infördes därför ensidigt av riksdagen, dvs av staten, utan kyrkomötets hörande. Kyrkomötet hade endast kyrkolagsärenden på sitt bord och var alltså inte delaktigt i 1930 års beslut. En konsekvens blev en särskilnad mellan kyrkans yttre (kommunala) förvaltning och kyrkans andliga angelägenheter. Den religiösa kristna gudstjänstdeltagande aktiviteten började allt tydligare uppfattas som ett särintresse och en privatsak som inte hade med det kyrkokommunala beslutsfattandet att göra.

Denna ur kyrkligt perspektiv märkliga uppdelning, resulterade i 1961 års församlingsstyrelselag, att kyrkorådet ansågs ha en dubbel ställning: Dels som kyrkokommunalt organ för förvaltning, dels som församlingsvårdande organ. Detta aktualiserade även kyrkoherdens ställning som självskriven ordförande i kyrkorådet. Församlingsstyrelsekommittén menade att eftersom kyrkoherden är församlingens andlige ledare så är ordförandeskapet självklart, men eftersom kyrkorådet hade ett kyrkokommunalt ansvar borde kyrkorådets ordförande tillsättas genom val. Kyrkomötet och de kyrkliga remissinstanserna menade att kyrkoherden borde vara självskriven som ordförande. Lagen 1961 fastslog att ordförandeposten skulle tillsättas genom val. Det innebar att kyrkoherden som självskriven ledamot av kyrkorådet kunde väljas till ordförande, vilket i 1992 års kyrkolag ändrades till att kyrkoherden *inte* kan väljas till ordförande.⁸⁷

Bidragande orsak till denna förändring var att ämbetsförståelsen började förändras. När kyrkans organisation alltmer såg ut som den kommunala och politiska organisationen, började prästen uppfattas som en tjänsteman och inte som en av kyrkan vald, utbildad och

⁸⁷ Brohed, *Religionsfrihetens och ekumenikens tid*, s218.

” Den religiösa kristna gudstjänstdeltagande aktiviteten började allt tydligare uppfattas som ett särintresse och en privatsak som inte hade med det kyrkokommunala beslutsfattandet att göra.

vigd herde och tjänare. De förändringar som hade införts började rubba den gamla balansen mellan *prästerlig ämbetsförvaltning och folkligt förankrad självstyrelse*, som historiskt sett varit grundläggande för Svenska kyrkan. En strukturell konflikt mellan kyrkan förstådd som en gemenskap given av Gud och den politiska beslutsstrukturen började växa fram.

Ny folkkyrkosyn

De förändringar av organisationen som här beskrivits återspeglar även den nya folkkyrkosyn som nu konstruerades, med en ny innebörd av ordet *folkkyrka*.⁸⁸ Teologen J.A. Eklund förstod folkkyrkan som en *enhet mellan Svenska kyrkan och svenska folket*. Teologen Einar Billing menade i stället att kyrkan är *kallad och sänd till* hela folket. Enligt socialdemokraten Harald Hallén är innebörden att det är folket (*demos*) – dvs inte Kristus – som äger kyrkan och är dess agerande subjekt. Tolkningen har kommit att kallas den *demokratiska folkkyrkotanken*, vilket kan jämföras med vad som tidigare sagts om kyrkan som Guds folk (*laos*). Enligt denna syn är *svenska folket (demos) Svenska kyrkans subjekt* och folket skulle handla i de former det var vant. Alltså genom de politiska partierna, varvid fackföreningarna, LO-kollektivet och TCO måste ta sitt ansvar och engageras i kyrkopolitiken. Det var folket därifrån som enligt Socialdemokraterna skulle gå in och ta

ansvar i den kyrkliga beslutsapparaten, vilket fick de andra partierna att ta till motåtgärder. Detta var en tanke som kritiserades, men som slog igenom på bred front inom hela partisystemet. De politiska partistyrelserna började ge ut kyrkopolitiska program som skulle vara gällande för kyrkans olika nivåer. I partistyrelserna satt också folk som gått ur kyrkan och fattade beslut om innehållet.

Statsvetaren Daniel Alvunger har i en avhandling ställt frågan hur partipolitiseringsen av Svenska kyrkan var möjlig. Hans svar är att:

”Statsmaktens överordning över kyrkan gav den världsliga politiska makten både möjligheter och medel att kunna utöva insyn, inflytande och kontroll genom bl.a. lagstiftning i riksdagen och utnämningen av biskopar. Men för att åstadkomma en förändring av Svenska kyrkan krävdes mer än att via reformer och lagstiftning i riksdagen förändra kyrkan ’utifrån’. Det behövdes en inre förändring och lagstiftningsmakten var endast ett medel för att underlätta en sådan process. Vägen till en förändring ’inifrån’ gick via kyrkovalen och partipolitiseringsen av kyrkans beslutande organ.”⁸⁹

Grekiska ord för FOLK

Det grekiska ordet för gudsfolket är *laos*, dvs ett av Gud utvalt folk som kallas till tjänst i världen. Andra grekiska ord för ordet folk är *ethnos*, som i etnicitet/folkslag och *demos*, som i demokrati och som syftar på det eller de folk (*ethnos*) som bor inom en nation (*demos*). I bibliskt perspektiv är det Billing som återger en folkkyrkotanke (*laos*), Eklund beskriver en vision om att Sveriges folk (*demos*) skall vara ett kristet folk (*laos*). Halléns förståelse återspeglar snarare en socialdemokratisk samhällsvision i vilken kyrkan är ett medel och kyrkans folk har blivit *demos* inte *laos*.

⁸⁸ Se Thomas Ekstrand, *Folkkyrkans gränser: en teologisk analys av övergången från statskyrka till fri folkkyrka* (Stockholm: Verbum, 2002). Jan Eckerdal, *Folkkyrkans kropp: Einar Billings ecklesiologi i postsekulär belysning* (Skellefteå: Artos, 2012).

⁸⁹ Alvunger, 'Makten över kyrkan', s.12. Alvunger, *Nytt vin i gamla läglar*.

Kyrkomötesreformen 1948

Från politiskt håll framfördes 1948 att kyrkomötet med sina 60 ledamöter var för litet och därmed odemokratiskt. Det fick ett nytt regelverk som trädde i kraft detta år. Det skulle nu inte längre ha 60 (=30/30), utan 98 ledamöter, 42 präster och 56 lekmän. Proportionen ändras från 1:1 till 3:4. Jämvikten mellan det särskilda prästämbetet och folkligt valda ombuden övergavs. Det blev också ett nytt valsystem. Kyrkomötets lekmanaelektorer skulle nu väljas av kyrkofullmäktige inte av kyrkostämman eller kyrkorådet. En viktig förändring blev då att antalet elektorer (dvs. de som utsetts att konkret delta i själva valförrättningen) beräknades i förhållande till befolkningstalet. Man övergav principen att varje pastorat hade sin egen elektor. I stället skulle en elektor utses per 5 000 invånare. De pastorat som var mindre än så fick gå samman om en gemensam elektor. Alla lekmanaombud skulle nu i princip representera lika många kyrkomedlemmar. Förändringen innebar en förskjutning från församlingen till individuell representation. Med andra ord, kyrkans organisation motiverades allt mindre med kyrkans självförståelse (kyrkosyn) och alltmer utifrån sekulär politisk förståelse. Ytterligare en konsekvens var att storstädernas representation stärktes på bekostnad av landsbygdens församlingar.

Kyrkan, staten och kommunerna

År 1958 startade en omfattande kyrka–stat–utredning. Den skulle bli den mest omfattande i det svenska utredningsväsendets historia, och den lade fram sitt slutbetänkande tio år senare, 1968. Då tillsattes en parlamentariskt sammansatt s.k. kyrka–statberedning under ledning av Alva Myrdal, som ”i en anda av tolerans och generositet” mot kyrkan skulle

lägga ett konkret förslag om förändrade relationer mellan kyrka och stat. Betänkandet om skilsmässa i god ordning lades fram i maj 1972. Bl.a. skulle församlingarnas kommunstatus upphöra. Detta väckte stark kritik bland kyrkokommunalt förtroendevalda, framför allt inom Centerpartiet. Regeringen fick kalla fötter. En vecka före remisstidens utgång ringde Olof Palme upp ärkebiskop Olof Sundby och meddelade att regeringen dagen därpå skulle tillkännage att hela förslaget skulle avblåsas efter fjorton års arbete. Frågan blev för känslig med ett uppkommande val samma år. Frågan skulle istället komma att avgöras 10 år senare.

Kyrkomötesreformen 1982

Bakgrunden till kyrkomötesreformen 1982 är den nya regeringsform som riksdagen antog 1974. Grundläggande för den nya regeringsformen var den så kallade *folksuveränitetsprincipen*, som fastslår att ”all offentlig makt i Sverige utgår från folket. [...] Riksdagen är folkets främsta företrädare.”⁹⁰ Om regeringsformen skulle tillämpas konsekvent, fanns det ingen plats för något annat sammanhang, som kyrkomötet, att delta i lagstiftandet. Den offentliga makten i statskyrkan skulle utövas av riksdagen, folkets främsta företrädare. Frågan gällde hur kyrkomötet skulle förstås i förhållande till den lagstiftande makten i riksdagen. Det fanns från staten ett starkt krav att kyrkomötet, för att

90 §1 och §2 i 1974 års Regeringsform

få ett delegerat beslutsansvar, skulle bygga på den representativa demokratin, i stort så som den förstås i Regeringsformen 1974. Grunden för det nya Kyrkomötet 1982 blev därför Regeringsformens folkstyrelseperspektiv, medan frågan vad detta skulle innebära för Svenska kyrkan som episkopal kyrka tonades ned. Kritiska röster saknades dock inte.⁹¹

Kyrkomötesreformen 1982 har beskrivits som den mest genomgripande förändring av Svenska kyrkan sedan reformationen på 1500-talet och att Svenska kyrkan för första gången blev statskyrka fullt ut, det vill säga med ett under riksdagen helt underordnat kyrkomöte. Huvudpoängen var att *kyrkans egna valda företrädare inte längre skulle delta i kyrkolagstiftningen*. Den skulle skötas av riksdagen ensam. Kyrkomötet upphörde att existera i sin gamla form även om själva namnet bibehölls. Kyrkomötets mandat och sammansättning förändrades dock helt. Före 1982 bestod kyrkomötet av kyrkans 13 biskopar,⁹² 42 präster valda av övriga präster i respektive stift, samt 56 valda lekmän som liksom prästerna representerade sitt eget stift. Enligt den statliga *Kyrkomöteskommittén* skulle det nya kyrkomötet bestå av 251 ledamöter, lika många som i det kyrkokommunala församlingsförbundets kongress. Alla valdes på lika sätt. I det nya kyrkomötet fanns ingen reglerad representation av kyrkans läroämbete. Biskoparna fick närvaroplikt, men inte rösträtt. Därmed försvann den dubbla ansvarslinjen i kyrkans högsta beslutande och normgivande organ, med motiveringen att en ”kategoriklyvning” av kyrkomötet skulle vara odemokratiskt. Trots att biskoparna är demokratiskt valda i sina respektive stift och vid den tiden utsågs efter val av den demokratiskt tillsatta regeringen,

menade förslaget att det var odemokratiskt att biskoparna hade rösträtt.

För att ändå möjliggöra för biskoparna att uttala sig gällande lärofrågor inrättades en speciell läronämnd bestående av de 13 biskoparna och 7 av kyrkomötet valda representanter. Kyrkohistorikern Klas Hansson har påpekat att det är motsägelsefullt att den möjlighet kyrkans läroämbete har att påverka kyrkans beslut i lärofrågor har försvagats genom att Läronämnden även innehåller av kyrkomötet valda ledamöter. Det innebär att det inte finns någon egentlig särskilnad mellan läroämbetets ansvar och företrädare från kyrkomötets olika partigrupper.⁹³ Biskoparnas möjlighet att utöva sitt herdeansvar för kyrkans lära urholkas genom att läronämnden även består av personer som representerar olika partigrupperns särintressen.

Kyrkomötet 1982 innebar en helt ny ordning. Några aspekter är värda att betona i denna förändrade ordning:

1 *Sekulär grund och teologiskt/ecklesiologiskt underskott: Kyrkomöteskommitténs förslag* innehöll inte någon diskussion eller motivering som visade hur den nya kyrkomöteskonstruktionen överensstämmer med Svenska kyrkans tro, kyrkosyn och förståelse av lekmän och ämbete. Istället var det den sekulära svenska regeringsformen som utgjorde utgångspunkten för kyrkomöteskommitténs diskussion angående kyrkans organisation. I sin omfattande studie av *Kyrkomöte och partipolitik* (Artos 2019) har kyrkohistorikern Klas Hansson konstaterat att trots många och omfattande diskussioner, genomfördes kyrkomötesreformen 1982 utan någon egentlig analys av reformens demokratiska eller ecklesiologiska konsekvenser.

91 Se t.ex. Hansson, *Kyrkomöte och partipolitik*, s128, 169.

92 En för varje stift. Ärkebiskopen hade ännu ingen extra biskop i Uppsala till sin hjälp. Biskopen av Uppsala vid sidan av ärkebiskopen tillkom 1990.

93 Hansson, 'Democracy and the Church of Sweden', s14. För läronämndens inrättande och fortsatta utveckling se Gunnar Edqvist, 'Kyrkomötets läronämnd: tillkomst, uppgift och yttranden', i *Med god ordning och efter Guds vilja – en antologi om kyrkorätt*, red. Leif Nordenstorm (Skellefteå: Artos, 2019), 308–66. För en kommentar av Edqvist, se Eckerdal, 'Samspelet mellan ekumenik och kyrkorätt', s282.

Han konstaterar att inte ens kyrkomötets egen utredningsnämnd lyfte fram de ecklesiologiska frågorna, vilket innebär att reformen genomfördes utan teologisk analys. Inte heller diskuterade man hur kyrkomötets legitimitet skulle påverkas om biskoparna som ansvariga för kyrkans lära och översyn inte längre var en del av kyrkans högsta beslutsfattande organ.⁹⁴ Därmed fick Svenska kyrkan en organisation som står i direkt konflikt med den kyrkosyn och ämbetssyn som hon bekänner sig till,⁹⁵ vilket visar sig i parallella strukturer, ineffektivitet och konflikter i kyrkan. Detta är givetvis en mycket allvarlig brist för en kyrka som bekänner sig vara Kristi kyrka och att vila på apostlarnas grund.

2 *Partipolitisering och ytterligare särskilnad mellan den gudstjänstfirande och den beslutsfattande församlingen:* För första gången fick Svenska kyrkan en ordning där kyrkomötets delegater inte är stiftens och församlingarnas representanter, utan representerar de individuella väljarna (enligt folksuveränitetsprincipen i 1974 års Regeringsform).⁹⁶ Denna ordning genomfördes fullt ut genom införandet av direktval till kyrkomöte och stiftsfullmäktige år 2000. Inte sällan har detta motiverats med hänvisning till det allmänna prästadömet. Det bygger dock på en felaktig förståelse. Det *allmänna prästadömet* är inte en princip om kyrkans beslutsfattande, utan beskriver människans relation till Gud. Snarare än en demokrati på dopets grund – vilket inte kan frikopplas från församling och stift – har Svenska kyrkan idag en individualiserad demokrati på partipolitisk grund.

3 *Polarisering, konflikt och majoritetsbeslut, istället för gemenskap, samförstånd och konsensus:* I motsats till vad som tidigare hade

gällt kan Kyrkomötet 1982 inte längre förstås som ett samarbete mellan ämbetsbärare och lekmän i styrandet av kyrkan, utan innebär ett samarbete eller konflikt mellan olika partier. I den mån biskopar eller präster blev valda ledamöter av kyrkomötet, så sitter de där inte eftersom de är valda i förtroende, utbildade och vigda till präster/biskopar och som representanter för sina pastorat/stift med ett särskilt läro- och ledningsansvar, utan som representanter för partier eller andra nomineringsgrupper. Därigenom bröts den för Svenska kyrkan grundläggande förståelsen av kyrkligt beslutsfattande som en fråga om *prästerlig ämbetsförvaltning och folkligt förankrad självstyrelse*. Det räcker inte att säga att Svenska kyrkan är episkopal, kyrkans episkopalitet måste även komma till konkret uttryck i kyrkans organisation och struktur.

94 Hansson, *Kyrkomöte och partipolitik*, s128; Hansson, 'Democracy and the Church of Sweden', s10.

95 Eckerdal, 'Samspelet mellan ekumenik och kyrkorätt', s261ff.

96 § 1 och 2 i 1974 års Regeringsform fastslår att all offentlig makt ska utgå från folket och att riksdagen stiftar all lag i Sverige.

4 Sammanblandning av och oklara uppdrag:

Det nya kyrkomötet motiverades med att läran skulle bevakas genom att det var både präster och lekmän som valdes in i Kyrkomötet. Det innebär dock att Kyrkomötet sammansättning inte motsvarar ämbetsbärares och lekmäns olika uppdrag (*gemensamt ansvar olika roller*). När ämbetsbärare väljs in som representanter för ett parti är det oklart om de är där som ämbetsbärare i relation till läran eller som representanter för ett parti. Det splittrar med andra ord ämbetsbärarnas *personliga* och *kollegiala* ansvar för kyrkan, såväl som det *gemensamskapsorienterade* ansvaret tillsammans med valda lekmän (*personligt, kollegialt och gemenskskapsorienterat*), eftersom representationen för olika partier bygger på att olika intressen ställs i motsatts till varandra.⁹⁷

Kyrkoordningen 1999

Den ordning som antogs i och med 1982 års kyrkomötesreform har betydelse även för Kyrkoordningen 1999 och Svenska kyrkans nuvarande organisation, då dessa bygger på det kyrkomöte som infördes 1982. Principbeslutet om förändrade relationer mellan staten och kyrkan togs 1995.⁹⁸ Arbetet med att ta fram en ny kyrkoordning föregicks av många års statligt och inomkyrkligt utredningsarbete för att klargöra relationen mellan staten och det sedan 1982 under riksdagen ställda kyrkomötet. På grund av den nya situationen efter 1982 fanns ett behov av att klargöra kompetensfördelningen mellan riksdag och kyrkomöte.⁹⁹ De

utredningar som hade arbetats fram efter 1982, kom att användas i arbetet med den nya kyrkoordningen inför kyrka-statreformen år 2000. I en beskrivning av skeendet konstaterar kyrkohistorikern Ingemar Brohed att "i många fall kunde man ta över tidigare bestämmelser eller revidera dessa".¹⁰⁰ Konkret innebär det att den kyrkorättsliga situationen vid det utgående 1900-talet, som uppstått genom den djupt problematiska kyrkomötesreformen 1982, konserverades i Kyrkoordningen 1999. På så sätt kom Kyrkoordningen 1999 att utformas på en rättslig och organisatorisk grund som är ny och främmande i Svenska kyrkans historia.¹⁰¹ För att något kompensera för detta problem infördes, efter modell från Kyrkoordningen 1571, det för rådande svensk författningstradition nya med inledningstexter till Kyrkoordningens olika avdelningar.¹⁰² Inledningstexterna kom till för att stärka en teologisk förståelse av kyrkan och som ett uttryck för Kyrkoordningens grundsyn, att det är teologin som ligger till grund för kyrkorätten. Det förändrar emellertid inte att Kyrkoordningen har konserverat en organisation som egentligen inte är grundad på kyrkans teologiska förståelse av sig själv.

När nuvarande Kyrkoordning 1999 skulle antas skickades den ut på remiss till andra kyrkor. Svaren framhöll att det fanns oklarheter i förslaget, vad gäller relationen mellan Svenska kyrkans episkopala struktur och demokratiska organ.¹⁰³ Stockholms katolska stift menade att förslaget inte motsvarade den samsyn som det Romersk-katolska stiftet och Svenska kyrkan

97 Hansson, *Kyrkomöte och partipolitik*, s116ff.

98 Se Gunnar Edqvist, red., *Svenska kyrkan i förnyad gestalt – 1995 års beslut om kyrka och stat* (Stockholm: Verbum, 1996).

99 Vid kyrkomötesreformen 1982 gavs Svenska kyrkans kyrkomöte yttranderätt vid kyrkolagsärenden och riksdagen delegerade beslutsrätten till kyrkomötet avseende Svenska kyrkans lära; hennes ämbete; hennes kyrkliga böcker; hennes sakrament; gudstjänster och övriga handlingar; kollekt; central verksamhet för evangelisation, mission och övrigt utlandsarbete samt diakoni; kyrkomötets arbetssätt samt verksamheten hos myndigheter under kyrkomötet. Se Lars Eckerdal, 'Från kyrkolag till kyrkoordning – några anteckningar', i *Kyrka – universitet – skola: teologi och pedagogik i funktion: festskrift till Sven-Åke Selander*, red. Jan-Olof Aggedal et al., vol. 2000, Religio 52 (Lund: Teologiska institutionen, Univ., 2000), s39.

100 Brohed, *Religionsfrihetens och ekumenikens tid*, s280.

101 Eckerdal, 'Från kyrkolag till kyrkoordning', s39; Per-Olov Åhrén, 'Mer eller mindre statskyrka? Från kyrkomötet 1979 till kyrkokommitténs betänkande 1986 - en konturteckning', i *Kyrka och universitet: festskrift till Carl-Gustaf Andrén*, red. Lars Eckerdal (Stockholm: Verbum, 1987), s16ff.

102 Eckerdal, 'Från kyrkolag till kyrkoordning', s51.

103 Svenska Missionsförbundet, Stockholms katolska stift och Sveriges Kristna råd svarade på remissen.

hade uppnått i tidigare gemensamma dokument, bland annat om kyrkosyn och biskopsämbete.¹⁰⁴ Sveriges kristna råd, som förenar 26 kyrkor i Sverige från alla kyrkofamiljer, kommenterade i sitt svar att:

*"Läronämndens ställning har förstärkts, vilket upplevs som ett led i en tydligare profilering av vad Svenska kyrkan är och vill vara till sin lära och bekännelse. Ur auktoritativ synpunkt kan läronämndens ställning ändå betecknas som alltför underordnad, en synpunkt som hänger samma med "läroämbetet", frågan om biskoparnas och biskopsmötets officiella ställning – och lokalt kyrkoherdens – vilket i sin tur aktualiserar hela frågan om demokrati i kyrkan och diskussionen om den dubbla eller gemensamma ansvarslinjen."*¹⁰⁵

Dessa svar ligger i linje med andra remissinstanser. Den teologiska institutionen

i Lund var positiv till införandet av teologiska inledningstexter i relation till vad en kyrkoordning är, vilket tolkades som ett första försök att återinföra en mer teologisk bearbetning av grunderna för Svenska kyrkans lära och liv. Samtidigt betonade Lunds teologiska institution vikten av att en kyrkoordning är ecklesiologiskt grundad, och att det därför krävs en fortsatt ecklesiologisk bearbetning och fördjupning av kyrkoordningen.¹⁰⁶

Även Centralstyrelsen menade att en sådan bearbetning måste göras de kommande åren efter 2000.¹⁰⁷ Centralstyrelsens uttalande var i linje med vad den uttalade 1994 i samband med att Borgådeklarationen antogs och skrevs under, då den konstaterade ett fortsatt behov av att bearbeta de kyrkorättsliga konsekvenserna av ett undertecknande. Denna fördjupning och bearbetning av kyrkoordning och organisation har ännu inte gjorts, vilket Kyrkostyrelse och Kyrkomöte borde ha tagit initiativet till. Det är POSKs vilja att denna bearbetning ska ske, så att Svenska kyrkans organisation kan reformeras och förenklas så att den bygger på hennes teologiska förståelse av sig själv. Det skulle även vare ett sätt att integrera de ekumeniska framsteg som gjorts i Kyrkoordningen och ett viktigt steg mot den kyrkans synliga enhet som Svenska kyrkan arbetar och ber för (*Kyrkoordningen* avd. 14, kap. 59).

104 Remissyttrande av Stockholms katolska stift över Svenska kyrkans förslag till Kyrkoordning, KM 1999:3. De två ekumeniska dokument som åsyftades är LRCDS, *Biskopsämbetet*; LRCDS, *Kyrkan som sakrament*.

105 Remissyttrande av Sveriges kristna råd över Svenska kyrkans förslag till Kyrkoordning, KM 1999:3.

106 Eckerdal, 'Från kyrkolag till kyrkoordning', s51f.

107 Centralstyrelsens skrivelse till Kyrkomötet 1999:3 del 2, s29.

Sammanfattning och punkter för reform

- Problemet med Svenska kyrkans nuvarande organisation är att den inte är grundad på kyrkans självförståelse, utan primärt på sekulär lagstiftning. Detta leder till att Svenska kyrkan sekulariseras inifrån,¹⁰⁸ ”då kyrkans yttre ordning förvisso anses viktig men samtidigt betraktas som avskild från kyrkans tro och liv”.¹⁰⁹ Detta gäller såväl valsysteem, Kyrkomötets sammansättning, som arbetssätt.

- Att kyrkans organisation inte har sin grund i hennes självförståelse, leder till en strukturell konflikt och parallella strukturer, då kyrkans episkopala struktur och demokratiska organ inte är ecklesiologiskt harmonierade. Detta gör kyrkans beslutsfattande och administration ineffektiv och kostsam. Exempel på sådana parallella strukturer är: Att biskoparna som är valda och vigda för att vara bärare av kyrkans herde- och läroämbete, inte är en del av Kyrkomötet som fattar det för kyrkan normgivande besluten.¹¹⁰ Detta går emot det ansvar som biskoparna är vigda till, såväl som det ställer principiella frågor om Kyrkomötets legitimitet och hur auktoritet utövas i kyrkan.¹¹¹ Ett annat exempel är relationen på stiftsnivå mellan prostmöte och stiftsfullmäktige/stiftsstyrelse. Prostarna har tillsammans med kyrkoherdarna och sin biskop det fulla pastorala ansvaret för samtliga församlingar i stiftet, men de har ingen beslutskompetens. Stiftsstyrelsen har beslutskompetens, men – med undantag för biskopen – inget pastoralt ansvar och är valda representanter, inte för församlingarna, utan för partierna (nomineringsgrupperna).

Denna ordning fjärrar kyrkans beslutsfattande från församlingarnas pastorala liv och splittrar kyrkan i parallella strukturer. Med andra ord: De som har ansvaret fattar inte besluten, medan de som fattar besluten inte har ansvaret. Därmed har den kyrkliga principen för beslutsfattande, som personligt, kollegialt och gemenskapsorienterat, splittrats och brutits isär.

- Svenska kyrkan skiljer sig från andra kyrkor då regional och national nivå organisatoriskt har skilts från församlingarna genom direktval och att representation från både lekmän och ämbete inte hålls ihop, utan har omtolkats i linje med regeringsformen 1974 och dess princip om folksuveränitet. Därigenom har kyrkligt beslutsfattande som en fråga om konsensus i gemenskap med helige Ande – dvs ”vi och den heliga Ande har beslutat” – omtolkats till en fråga om enkel majoritet och folkvilja (*demos*). Beslut fattas därmed snarare i en anda av konflikt mellan olika partier än i en anda av gemenskap och konsensus och har litet eller inget utrymme för att kyrkan förvaltar en uppenbarad sanning. Läronämnden har uttryckt detta som att: ”Kyrkans tro och liv bygger ytterst på något som inte är förhandlingsbart, evangeliet om Jesus Kristus. Detta är fundamentalt också när det gäller kyrkans yttre ordningar och arbetsformer”.¹¹²

- Svenska kyrkans nuvarande demokratiska organisation är enormt kostbar, både ekonomiskt och personellt. Ekonomiska resurser och personers tid och ideella engagemang läggs på en felkonstruerad och överdimensionerad organisation, i stället för att fira gudstjänst, be, undervisa, evangelisera och göra goda

108 Sven-Erik Brodd, 'Pragmatismen som ett kyrkans kännetecken (nota ecclesiae) – om ekonomi, ecklesiologi och kyrkans inre sekularisering', in *Inomkyrklig sekularisering*, red. Thomas Girmalm och Marie Rosenius (Umeå: Umeå universitet, 2018), s31.

109 Rosenius, Svenska kyrkan samma kyrka?, s215.

110 Hansson, 'Democracy and the Church of Sweden - An Unresolved Dilemma', s14.

111 Jfr. ARCIC, 'Authority in the Church I (Venice Statement 1976)', in *Growth in Agreement I*, ed. Harding Meyer and Lukas Vischer, Faith & Order Paper 108 (Geneva: WCC, 1984).

112 Läronämnden 1985:23. Citeras i LRCDS, *Biskopsämbetet*, s88.

diakonala insatser i världen. Detta är ytterligare symptom på att kyrkans organisation, ekonomi och administration betraktas som avskild från kyrkans tro och liv och inte är ett uttryck för och en gestaltning av kyrkans teologiska självförståelse.¹¹³

• Kyrkans organisation berör fundamentala ecklesiologiska frågor, som till exempel: Vad är kyrkan? Vad är ett biskopskollegium? Vad är ett kyrkoråd? Vad är ett kyrkomöte? Vad är en lekman? Vad är en präst? Vad är en diakon? Om dessa och liknande frågor har av naturliga skäl regeringsformen, kommunallagen eller statliga utredningar om demokrati lite att säga. Bibeln, kyrkofäderna, de ekumeniska koncilierna (som bl.a. formulerade våra tre trosbekännelser), våra bekännelseskriterier och de ekumeniska avtal som Svenska kyrkan har skrivit under har desto mer att säga om dessa ecklesiologiska frågor med stor

rättslig, organisatorisk och praktisk betydelse. När Svenska kyrkan antog Borgådeklarationen 1994 konstaterade Centralstyrelsen att det måste ske en kyrkorättslig bearbetning som en konsekvens av underskrivandet. Den bearbetningen har ännu inte skett. POSK vill att Svenska kyrkan skall ta konsekvenserna av de ekumeniska avtal som hon har skrivit under, så att kyrkoordning och organisation motsvarar den kyrkosyn som syns i hennes bekännelse och antagna ekumeniska avtal.¹¹⁴ Detta gäller främst Borgådeklarationen som är den längst gående överenskommelsen Svenska kyrkan har undertecknat. Men det gäller också hennes avtal med den Oberoende filippinska kyrkan, de Gammalkatolska kyrkorna av Utrechtunionen, Lutherska världsförbundet och andra ekumeniska överenskommelser. Detta har betydelse för Svenska kyrkan, eftersom hon har antagit Borgådeklarationen som ett för henne normerande dokument. Den uttrycker därmed Svenska kyrkans formellt antagna förståelse och hur hennes bekännelse uttolkas.

• Borgåöverenskommelsen beskriver att kyrkan är "sänd till världen som ett tecken på, redskap för och försmak av" Guds rike. Kyrkan är, med andra ord, en del av det budskap hon förkunnar. Det är därför vi bekänner kyrkan som en del av den tredje trosartikeln och som en gåva av helig Ande. Detta har avgörande betydelse för kyrkans organisation, vars syfte är att gestalta kyrkan som en sakramental gemenskap och att styra och leda kyrkans liv och mission effektivt och resurssnålt. Två aspekter är ledande i denna teologiska syn på kyrkans organisation:

1 *Kyrkans organisation ska uttrycka gemenskap, inte motsättning:* Kyrkans styrande organ behöver konstrueras så att de representerar hela kyrkans/församlingens gemenskap, alla döpta med vars och ens gåvor,

¹¹³ Eckerdal, 'Samspelet mellan ekumenik och kyrkorätt', s295ff.

¹¹⁴ POSKs stadgar §3. Se även KO, inledning.

kallelse och uppgift, inklusive vigningstjänsten med sitt speciella ansvar. Detta gäller kyrkans alla nivåer i enlighet med de ekumeniska avtal som beskriver att kyrkans *episcopé* av nödvändighet skall utövas *personligt, kollegialt och gemenskapsorienterat*.¹¹⁵ Därigenom hålls kyrkans pastoralas styrning och ledning samman och den strukturella konflikt som finns i nuvarande organisation kan överkommas. På så sätt kan kyrkans episkopala, demokratiska och synodala karaktär fördjupas och arbetet förenklas, effektiviseras och bli ekonomiskt mindre kostbart.

2 *Partipolitisk representation eller kyrklig?:*

Svenska kyrkans valsystem måste omformas så att de personer som väljs är representanter för församling/stift, inte representanter för sekulära politiska partier utanför församlingarna. Det måste vara tydligt att de personer som väljs, representerar sina församlingar och stift. En demokrati på dopets grund kan aldrig skilja dopet från den sakramentala tillhörigheten till den lokala gemenskapen i församling/stift. Detta behöver bli konkret och synliggöras i kyrkans organisation och beslutsfattande. Därför vill POSK införa indirekta val till kyrkans styrande organ på stifts- och riksnivå. Detta är vidare ett avgörande steg i förverkligandet av ”kyrkans synliga enhet”, eftersom en sådan reform av Svenska kyrkans organisation, baserad på dop och kyrkosyn, skulle före henne närmre hennes systerkyrkor och läka de sår mellan kristna kyrkor som nuvarande ordning skapar.

Den partipolitiska närvaron i Svenska kyrkan är, som vi sett, ett sentida fenomen. Det uppstod runt 1930. Det är POSKs vilja att partiernas närvaro i och makt över kyrkan skall utgöra en 90-årig parentes, och att kyrkan snarast skall bli fri att styra sig själv. Förutsättningen för detta är inte endast att partierna slutar att ställa

upp i kyrkans val, utan även att hela Svenska kyrkans organisation reformeras och förenklas i enlighet med sin bekännelse och självförståelse. Därför behövs POSK, för kyrkans skull och på ecklesiologisk grund.

¹¹⁵ Svenska kyrkan uttrycker detta t.ex. i Borgåöverenskommelsen §32k och §§34ff.

Liten ordlista

Augsburgska bekännelsen

Även på latin kallad *Confessio Augustana* skrevs av Luthers nära medarbetare Philip Melanchthon för att förklara vad den evangeliska rörelsen stod för. Den syftade till att avlägsna missbruk som skymde kyrkans sanna allmänneliga/katolska tro. Bekännelsen presenterades vid riksdagen i Augsburg 1530. Den brukar räknas som det främsta evangelisk-lutherska bekännelsedokumentet. Den skrevs för att bevara kyrkans enhet, inte för att framställa en ny kyrkas bekännelse.

Augsburgska bekännelsens apologi

Som svar på Augsburgska bekännelsen skrev romerska teologer en utvärdering kallad *Confutatio* eller *Confutatio Augustana*. På denna svarade Melanchthon med Augsburgska bekännelsens apologi, dvs försvar och förtydligande av vad som står i den Augsburgska bekännelsen.

Borgåöverenskommelsen

1994 antog Svenska kyrkan Borgådeklarationen som skrevs under 1996, tillsammans med nio andra lutherska och anglikanska kyrkor i norra Europa. Därefter har ytterligare 5 kyrkor anslutit sig till kyrkogemenskap som kallas Borgågemenskapen. Gemensamt deklarerar dessa 15 kyrkor (kyrkoprovinser) en gemensam tro och kyrkosyn som återetablerar kyrkans synliga enhet. Genom undertecknandet av deklarationen förpliktigar sig medlemskyrkorna (provinserna) att låta sig förändras av den gemensamt deklarerade kyrkosynen vad gäller lära, kyrkorätt och organisation och gemensamt utveckla organisatoriska strukturer för samordning och gemensamt beslutsfattande.

Ecklesiologi

Läran om kyrkan eller det systematiska tänkandet kring vad kyrkan är. *Ecclesia* är grekiskans ord för kyrka och för församling. Kyrkan är på en gång lokal och universell.

Humanism

Under medeltiden var humanismen en kristen rörelse som betonade vikten av att gå tillbaka till källorna och vikten av humanistisk bildning. Att läsa bibeln liksom andra källor på grundspråk blev viktigt, liksom att använda den nya boktryckarkonsten för att sprida nya utgåvor och översättningar. Viktiga företrädare för humanismen var Erasmus, Luther och Melanchthon. Rörelsen ska inte sammanblandas med den moderna human-etiska rörelsen som är ateistisk till sin inriktning.

Immanent

Inomvärldslig eller tillhörande sinnevärlden. Till skillnad från transcendens, som betecknar det bortomvärldsliga och gudomliga. En förståelse av kyrkan som endast något immanent, betyder att den inte räknar med Gud eller andligt liv och att bön, dop, nattvard endast förstås som något människor gör, men utan gudomlig påverkan eller mening.

Katolsk

Ordet *katolsk* är en försvenskning av det latinska ordet *catholicam* i trosbekännelsens tredje artikel som säger att kyrkan är en enda, helig, katolsk och apostolisk. Ordet *catholicam* översätts i trosbekännelsen även med ordet *allmännelig*, vilket inte fångar betydelsen av trosbekännelsens *catholicam*. Ordet kan alltså även översättas med *katolsk* – inte att förblanda med det Romersk-katolska samfundet. Vid Kyrkornas världsråds möte i Uppsala 1968 betonades vikten av att kyrkorna återvann ordets ursprungliga betydelse och att återinförandet av ordet *katolsk* är en viktig ekumenisk markering.

Kristus

Grekiskans motsvarighet till Hebreiskans *Messias*. Ordagrant betyder det "den av Gud smorde", dvs Guds utvalde konung eller den genom vilken Gud är Kung. Det är grunden till att de kristna började bekänna att Jesus är Herre, till skillnad från det romerska folket som bekände att kejsaren är Herre.

Kyrkofader/kyrkofäder

Benämning på personer i den tidiga kyrkan och efter apostlarna, som genom sina liv och verksamhet spelat en avgörande betydelse för kyrkans förståelse av den kristna tron och lära. Många av dessa var biskopar. I modern tid används även uttrycket *kyrkomödrar* för att visa på att det i den tidiga kyrkan även fanns många kvinnor med stor betydelse. Vi har dock färre skriftliga vittnesbörd från kyrkomödrarna än från kyrkofäderna.

Libertas ecclesiae

Ordagrant *kyrkans frihet*. Uttrycket blev något av ett slagord under tidig medeltid för att hävda kyrkans frihet och självständighet i förhållande till den världsliga politiska makten.

Melanchthon, Philip

Teolog, humanist, lekman och en av reformatörerna. Nära medarbetare till Luther. Melanchthon skrev Augsburgska bekännelsen och sedan Augsburgska bekännelsens apologi och har haft stor betydelse för den evangeliska rörelsen. Både Augsburgska bekännelsen och Apologin ingår i Svenska kyrkans bekännelseskriter.

Messias

Den hebreiska motsvarigheten till grekiskans Kristus. För betydelse se *Kristus*.

Provincialkoncilium

Ett koncilium eller kyrkomöte för en kyrkoprovinc. Uppsala provincialkoncilium eller möte 1593 var ett koncilium/kyrkomöte för den svenska kyrkoprovincen, vilket la grunden för den svenska kyrkan/kyrkoprovincen som en autonom nationalkyrka.

Påvligt primat

Att biskopen av Rom, dvs påven, har överhöghet över kyrkans andra biskopar. I modern ekumenisk dialog är den Romersk-katolska kyrkan och de ortodoxa kyrkorna överens om att biskopen av Rom innehar ett *kärlekens primat*, men det föreligger oenighet om hur primatet ska förstås. Också i Luthersk – Romersk katolsk dialog pågår

diskussion om hur påvens funktion ska förstås. Se t.ex. Svenska kyrkans biskopsmötes svar på Johannes Paulus II:s encyklika *Ut Unum Sint* 1995, såväl som det senaste dokumentet i den finska Luthersk-Romersk katolska dialogen, *Communion in Growth*, 2017.

Sacramentum mundi

Används som en beskrivning av att kyrkan fungerar som ett sakrament eller verksamt tecken i och för världen. Borgåöverenskommelsen (§18) beskriver detta som att "kyrkan är ett tecken på, verktyg för och försmak av det som kommer bortom historien – Guds rike". Uttrycket har blivit vanligt i modern och ekumenisk sakramentsförståelse. I sak är det dock inget nytt. Redan Luther talar i sin bok *Om kyrkans babyloniska fångenskap* om att det i egentlig mening endast finns ett sakrament och det är Jesus Kristus. Kyrkan som Kristi kropp ses i det perspektivet som ett sakrament för världen, *sacramentum mundi*.

Synodal/Synod

Kyrkomöte. De stora ekumeniska kyrkomötena brukar kallas koncilier, medan synod vanligen avser ett kyrkomöte på en lägre nivå, t.ex. provinsial-, stifts- eller rikssynod. Anglikanska kyrkans Kyrkomöte, liksom Svenska kyrkans Kyrkomöte, benämns på engelska *General synod*. Inom Romersk-katolska kyrkan är biskopssynoden ett återkommande möte mellan påven och vissa biskopar i Rom. Rysk-ortodoxa kyrkans högsta ledning kallades mellan 1721-1971 för *Heliga synoden*. Apostlarnas möte med Jakob Herrens bror, och prästerna/presbyterna i Jerusalem i Apostlagärningarna 15 brukar benämnas som den första synoden eller kyrkomötet i kyrkans historia.

Via-media position

En position mitt emellan två ytterlighetspositioner. Mellan Rom och Geneve – dvs mellan den romerska kyrkan och reformerta eller kalvinska läran.

Studiefrågor

Att vara med i POSK – det är att vara för kyrkan. Det är utgångspunkten både för hur POSK växte fram historiskt och för POSKs förståelse av sig själv. Den här skriften om Svenska kyrkans identitet och organisation beskriver hur dagens system hänger ihop med historien och visar också hur det principiellt skulle kunna vara organiserat. I denna del finns några studiefrågor som lämpar sig för samtal i lokalföreningarna eller andra grupper.

Det finns mycket intressant, kanske svårt eller förvånande i texten. Välj en eller flera av dessa frågor att samtala kring. Ja eller stanna vid det som ni tycker ger mest huvudbry eller glädje! Frågorna är placerade under respektive rubrik som finns i texten.

Lycka till!

Vad är Svenska kyrkan? - *sidan 7*

- Vad kommer ert engagemang från? Varför valde ni att engagera er i POSK?
- Är dagens olika nomineringsgrupper också ett sätt för individer att själva få mer makt?
- I Sverige växer både den ortodoxa kyrkan och den romersk katolska kyrkan. Hur ser det ut på er plats? Har ni några ekumeniska kontakter med dessa kyrkor eller med andra kristna kyrkor? Påverkar det er som församling på något sätt?

Svenska kyrkan i Kyrkoordningen - *sidan 9*

- Är det någon viss förändring eller justering som skulle kunna genomföras i er församling för att förenkla, och bidra till att underlätta församlingslivet och den grundläggande uppgiften (gudstjänst, undervisning, diakoni, mission)?

Kyrkan – en av Anden strukturerad gemenskap - *sidan 14*

- Strukturerad gemenskap - hur kan vi lokalt öka denna strukturerade gemenskap?
- Eller vad betyder en sådan här gemenskap lokalt?
- Hur kan vi underlätta i församlingen/pastoratet att människor känner att de är del av den här gemenskapen, på det avståndet de själva önskar?
- Om vi skulle börja om. Hur skulle ni föredra att Svenska kyrkan organiseras om hon skulle starta i dag? Hur skulle det vara på er plats?

Svenska kyrkans organisation - *sidan 15*

POSK menar att kyrkan är episkopal och har en demokratisk organisation och att de tillsammans kan gestalta att kyrkan är gemenskap. Vi har nyligen sett att den demokratiska organisationens beslut (stiftsstyrelsen i Härnösand) har krockat med kyrkans syns på biskopars roll och plats (jan 2021).

- Hur tänker ni om relationen mellan förtroendevalda och vinningstjänsten (biskopar, präster, diakoner)?

Den apostoliska trons innehåll kan inte fastslås genom majoritetsbeslut... - sidan 20

- Om det finns någon som var förtroendevald även före 2000 så kan den personen säkert berätta hur det fungerade.
- Hur skulle det påverka POSK lokalt om det blir kyrkofullmäktige som väljer församlingens representanter till stift och kyrkomöte (nationell nivå)?

Svenska kyrkans organisation – historisk beskrivning - sidan 25

- I hela den historiska beskrivningen från 1500-talet till idag, är det något som förvånar er? Är det något ni känner igen från andra organisationer?
- Ibland beskrivs församling som att den drivs som en kommun. Känner ni igen det hos er?

Den gudstjänstfirande och den beslutsfattande församlingen skiljs åt - sidan 32

- Hur ser det ut i er församling? Är det en skillnad mellan den gudstjänstfirande församlingen och beslutsfattarna, eller möts ni i gudstjänsten? Skulle det vara möjligt att mötas? Vad skulle kunna göras för att underlätta eller skapa detta?

Ny folkkyrkosyn - sidan 33

- Folkkyrka beskrivs på flera sätt i dokumentet och ni har säkert hört det användas för att beskriva Svenska kyrkans uppgift. Vad tänker ni att folkkyrka betyder? Är det någon skillnad mot hur det beskrivs i texten?

Sammanfattning - sidan 39

- Vad finns det för risker med att representanter till stift och nationell nivå väljs av församlingens valda ledamöter på något sätt? (Det finns olika möjligheter hur detta kan organiseras)
- Vad finns det för fördelar?

Bilder

Sidan 1: Victor Ramström

Sidan 5: feferoni/stock.adobe.com

Sidan 7: Målning av Eric Bojs

Sidan 8: Åsa Walla – Eget arbete, CC BY-SA 3.0

Sidan 11: Colton Sturgeon/Unsplash

Sidan 12: Grigory Bruev/stock.adobe.com

Sidan 14: Savvas Kalimeris/Unsplash

Sidan 16: Roxana/stock.adobe.com

Sidan 18: T T/stock.adobe.com

Sidan 21: jrgen/stock.adobe.com

Sidan 23: Kristijan Arsov/Unsplash

Sidan 24: Vien/stock.adobe.com

Sidan 26: GDJ/Pixabay

Sidan 28: Stig Alenas/stock.adobe.com

Sidan 29: Roland Magnusson/stock.adobe.com

Sidan 30: Gunnar/stock.adobe.com

Sidan 32: feferoni/stock.adobe.com

Sidan 34: Magnus/stock.adobe.com

Sidan 36: Antony McAulay/stock.adobe.com

Sidan 38: Magnus/stock.adobe.com

Sidan 40: Marten Bjork/Unsplash

Bibliografi

Aagaard, Anna Marie. *Identifikation af kirken*. Frederiksberg: Anis, 1991.

Ahlbäck, Lennart. *Socialdemokratisk kyrkosyn: en studie i Socialdemokraternas kyrkopolitiska riktlinjer 1979-1996*. Uppsala, 2003.

Ahrén, Per-Olov. 'Mer eller mindre statskyrka? Från kyrkomötet 1979 till kyrkokommitténs betänkande 1986 – en konturteckning'. I *Kyrka och universitet: festskrift till Carl-Gustaf Andrén*, red. Lars Eckerdal, 13–25. Stockholm: Verbum, 1987.

Alvunger, Daniel. 'Makten över kyrkan'. I *Folkets kyrka eller en kyrka för folket?: om det ockuperade folkkyrkobegreppet*, red. Markus Hagberg. Skellefteå: Artos, 2011.

Nytt vin i gamla läglar: socialdemokratisk kyrkopolitik under perioden 1944-1973. Göteborg: Församlingsförlaget, 2006.

Andrén, Olof, and Per Beskow, övers. *De Apostoliska Fäderna*. Skellefteå: Artos, 2006.

ARCIC. 'Authority in the Church I (Venice Statement 1976)'. In *Growth in Agreement I*, edited by Harding Meyer and Lukas Vischer. Faith & Order Paper 108. Geneva: WCC, 1984.

Bengtsson, Jesper. *Reformismens väg – om socialdemokratin och kyrkan*, Tankesmedjan Tiden 2020.

Berggren, Henrik, och Lars Trägårdh. *Är svensken människa?: gemenskap och oberoende i det moderna Sverige*. Stockholm: Norstedt, 2006.

Bexell, Oloph, "Om svenska kyrkan under 1900-talet – En rapsodi kring några årtal på vägen till idag", kyrklig dokumentation, www.kyrkligdokumentation.nu/bexell2.pdf.

Bradshaw, Paul F. *Rites of Ordination: Their History and Theology*. London: SPCK, 2014.

Brodd, Sven-Erik. 'Pragmatismen som ett kyrkans kännetecken (nota ecclesiae) – om ekonomi,

ecklesiologi och kyrkans inre sekularisering'. I *Inomkyrklig sekularisering*, red. Thomas Girmalm and Marie Rosenius. Umeå: Umeå universitet, 2018.

Brohed, Ingmar. *Religionsfrihetens och ekumenikens tid*. Sveriges Kyrkohistoria 8. Stockholm: Verbum i samarbete med Svenska kyrkans forskningsråd, 2005.

John J. Burkhard, "The Sensus Fidelium", in Gerard Mannion and Lewis S. Mudge, red., *The Routledge Companion to the Christian Church*, New York and London 2008.

Davie, Martin. *A Guide to the Church of England*. London and New York: Mowbray, 2008.

Dulles, Avery. *A Church to Believe in: Discipleship and the Dynamics of Freedom*. New York: Crossroad, 1982.

Eckerdal, Erik. *Apostolic Succession in the Porvoo Common Statement – Unity through a Deeper Sense of Apostolicity*. Uppsala: Uppsala universitet, 2017.

"Att övervinna Babylon – Språk och ekumenik", i *Det kyrkliga språket i teori och praxis*, Studia Theologica Practica Umensia 1 2017.

'Samspelet mellan ekumenik och kyrkorätt', i *Med god ordning och efter Guds vilja – en antologi om kyrkorätt*, red. Leif Nordenstorm, 261–307. Skellefteå: Artos, 2019.

Eckerdal, Jan. *Folkkyrkans kropp: Einar Billings ecklesiologi i postsekulär belysning*. Skellefteå: Artos, 2012.

Eckerdal, Lars. 'Från kyrkolag till kyrkoordning – några anteckningar'. I *Kyrka - universitet - skola: teologi och pedagogik i funktion: festskrift till Sven-Åke Selander*, red. Jan-Olof Aggedal, Carl-Gustaf Andrén, Anna J. Evertsson, and Sven-Åke Selander, 2000:37–56. Religio 52. Lund: Teologiska institutionen, Univ., 2000.

Edqvist, Gunnar. 'Kyrkomötets läronämnd: tillkomst, uppgift och yttranden'. I *Med god*

ordning och efter Guds vilja – en antologi om kyrkorätt, red. Leif Nordenstorm, 308–66. Skellefteå: Artos, 2019.

red. Svenska kyrkan i förnyad gestalt – 1995 års beslut om kyrka och stat. Stockholm: Verbum, 1996.

Ekstrand, Thomas. *Folkkyrkans gränser: en teologisk analys av övergången från statskyrka till fri folkkyrka.* Stockholm: Verbum, 2002.

Ericus Olai. *Chronica regni Gothorum.* Studia Latina Stockholmiensia. Stockholm: Almqvist & Wiksell International, 1993.

Evans, Gillian R. *Problems of Authority in the Reformation Debates.* Cambridge: Cambridge University Press, 1992.

Hansson, Klas. 'Democracy and the Church of Sweden – An Unresolved Dilemma'. *Studia Theologica - Nordic Journal of Theology* 2017, no. Maj (2017).

Kyrkomöte och partipolitik: politisk påverkan på Svenska kyrkans kyrkomöte 1930-2018. Skellefteå: Artos, 2019.

Holze, Heinrich, ed. *The Church as Communion.* LWF Documentation 42. Geneva: LWF, 1997.

Kaufmann, Thomas. *Geschichte der Reformation.* 1. Aufl. Frankfurt am Main: Verl. der Weltreligionen, 2009.

Kelly, John N.D. "Catholic and Apostolic" in the Early Centuries'. *One in Christ* 6, no. 3 (1970): 274–87.

Kyrkornas världsråd, *The Report of the Third Forum on Bilateral Conversations (1980),* Faith & Order Paper 107 (Geneva: WCC, 1980).

Küng, Hans, *The Church.* New York: Bloomsbury, 1976.

Läroansvar i Kyrkan – Teologisk belysning: Rapport från en arbetsgrupp vid de teologiska fakulteterna. Departementsserie C, 1987:13. Stockholm: Allmänna förl., 1987.

Lehmann, Karl, and Wolfhart Pannenberg, eds. *Lehrverurteilungen-Kirchentrennung? IV.* Minneapolis: Fortress Press, 1990.

LRCDS (Lutheran Roman Catholic Dialogue in Sweden). *Biskopsämbetet – Rapport från den officiella samtalsgruppen mellan Svenska kyrkan och Stockholms katolska stift.* Verbum, 1988.

Kyrkan som sakrament – En rapport om kyrkosyn. Uppsala: CoS, 1999.

LRCDSF (Lutheran Roman Catholic Dialogue in Sweden and Finland). *Justification in the Life of the Church.* Uppsala/Stockholm/Helsinki, 2010.

Lutheran-Catholic Dialogue Commission for Finland. *Communion in Growth: Declaration on the Church, Eucharist, and Ministry.* Helsinki, 2017.

McCann, Joseph F. *Church and Organization: A Sociological and Theological Enquiry.* Scranton: University of Scranton Press, 1993.

Pannenberg, Wolfhart, *Systematic Theology,* vol 3, Eerdmans, Cambridge 1997.

Petri, Archbishop Laurentius. 'Kyrkoordning 1571'. In *Den svenska kyrkoordningen 1571 – jämte studier kring tillkomst, innehåll och användning,* red. Sven Kjällerström, 1–200. Lund: Håkan Ohlssons, 1971.

Rosenius, Marie. *Svenska kyrkan samma kyrka?: ecklesiologi före och efter relationsförändringen mellan kyrka och stat.* Skellefteå: Artos, 2015.

Donald Sassoon. *Hundra år av socialism – vänstern i Europa under 1900-talet,* Atlas 2002.

Schlink, Edmund, *Der kommende Christus und die kirchlichen Traditionen - Beiträge zum Gespräch zwischen den getrennten Kirchen* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1961)

Sullivan, Francis A. *From Apostles to Bishops: The Development of the Episcopacy in the Early Church.* New York: Newman Press, 2001.

Thidevall, Sven. *Kampen om folkkyrkan: ett folkkyrkligt reformprograms öden 1928-1932.* Stockholm: Verbum, 2000.